

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΚΖ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΤΙΤΛΟΣ

Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις και ο Ρόλος της Ελλάδας

ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Επιβλέπων:

κ. Μάριος Κωστάκης

Σπουδάστρια:

Μαρία Αγγελοπούλου

ΑΘΗΝΑ - 2022

Δήλωση

«Δηλώνω ρητά ότι η παρούσα Εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής».

Αθήνα, 20/05/2022

Αγγελοπούλου Μαρία

**Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για
τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις και ο Ρόλος της
Ελλάδας**

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις και ο ρόλος της Ελλάδας. Η παρούσα εργασία εκκινεί από μια θεωρητική ανάλυση και εννοιολογική αποσαφήνιση των όρων της πολιτιστικής διπλωματίας και των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων, υιοθετώντας τις σύγχρονες προσεγγίσεις, που έχουν διαμορφώσει το νέο περιεχόμενο των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων.

Στη συνέχεια, σε πρώτο επίπεδο, αναλύεται και κριτικά αποτιμάται το υπόδειγμα της Ε.Ε. και η ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις μέσα από 4 άξονες, α) τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, β) τα κράτη-μέλη μέσω της δικτύωσής τους υπό το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Ινστιτούτων Πολιτισμού (EUNIC), γ) την οργανωμένη κοινωνία των πολιτών, υπό το πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Δημόσιων Χώρων και δ) τα ευρωπαϊκά θεματικά και γεωγραφικά προγράμματα.

Σε δεύτερο επίπεδο, η Ελλάδα χρησιμοποιείται ως μελέτη περίπτωσης, προκειμένου να αναδειχθούν οι ευκαιρίες, που προσφέρει το ευρωπαϊκό πλαίσιο για μια μικρή χώρα. Στόχος είναι να απαντηθεί το ερευνητικό ερώτημα ποιος είναι ο ρόλος της Ελλάδας στη χάραξη της ευρωπαϊκής στρατηγικής.

Ως μεθοδολογία της εργασίας χρησιμοποιείται η χρήση βιβλιογραφικών πηγών, πρωτογενών και δευτερογενών. Επίσης, για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, επελέγη η χρήση ποιοτικών συνεντεύξεων με στελέχη, που διαθέτουν μεγάλη εμπειρία σε διάφορες κρίσιμες Υπηρεσίες των ελληνικών φορέων άσκησης εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής. Οι συνεντεύξεις προσέφεραν τη δυνατότητα προσέγγισης της πολυπλοκότητας του υπό εξέταση θέματος των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων μέσα από έναν δημιουργικό τρόπο παραγωγής ερευνητικών δεδομένων. Τέλος, αντλήθηκε υλικό, ιδίως για την Ελλάδα, που σε διαφορετική περίπτωση θα ήταν μη προσβάσιμο.

Λέξεις-Κλειδιά: πολιτιστική διπλωματία, διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, ευρωπαϊκή στρατηγική, εξωτερική πολιτιστική πολιτική, ελληνικός πολιτισμός, διαπολιτιστικός διάλογος

ABSTRACT

The aim of this dissertation is to analyse the EU strategy for international cultural relations and the role of Greece. The theoretical background concentrates on the conceptual clarification of the terms of cultural diplomacy and international cultural relations. The modern approach is adopted, which has shaped the new content of international cultural relations.

Then, at a first level, the model of the European strategy for international cultural relations is analyzed and it is critically evaluated through 4 axes: a) the EU institutions, b) the member-states through their participation in the European Network of National Cultural Institutions (EUNIC), c) the organised civil society within the frame of European Public Spaces and (d) the EU thematic and geographical programs.

At a second level, Greece is used as a case study, in order to highlight the opportunities offered to a small country by the EU. The aim is to respond to the research question, which is what is the role of Greece in the formulation of the EU strategy.

Bibliographic sources, primary and secondary, are used as the main methodology of the analysis. Also, in order to better meet the requirements of the topic, the use of qualitative interviews with executives, who have extensive experience in various critical services of the Greek foreign policy bodies, was chosen. The interviews provided the opportunity to reach the complexity of the topic of international cultural relations through a creative way of producing research data. Finally, material was obtained, especially for the case of Greece, which otherwise would be inaccessible.

Keywords: cultural diplomacy, international cultural relations, European strategy, foreign cultural policy, Greek civilisation, intercultural dialogue.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη στα ελληνικά.....	4
Περίληψη στα αγγλικά.....	5
Πίνακας Συντομογραφιών.....	7
Εισαγωγή.....	8
A' Μέρος: Η Στρατηγική της Ε.Ε. για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις	11
1. Εννοιολογικός Προσδιορισμός της Πολιτιστικής Διπλωματίας και των Διεθνών Πολιτιστικών Σχέσεων.....	11
Το Υπόδειγμα της Ε.Ε.....	12
2. Οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις της Ε.Ε. από τα Θεσμικά Όργανα.....	14
2.1. Το Συμβούλιο της Ε.Ε. και οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις.....	14
2.2. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις.....	16
2.3. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις.....	19
2.4. Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης.....	20
3. Οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις των Κρατών-Μελών μέσω του EUNIC.....	21
4. Οι Ευρωπαϊκοί Δημοσιοι Χώροι και οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις.....	22
5. Τα Προγράμματα Εξωτερικής Στρατηγικής της Ε.Ε. για τον Πολιτισμό.....	23
5.1. Τα Προγράμματα του Δικτύου EUNIC.....	23
5.2. Θεματικά Προγράμματα.....	25
5.3. Γεωγραφικά Προγράμματα.....	27
6. Κριτική Αποτίμηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις.....	29
Ανάλυση SWOT.....	29
7. Συμπεράσματα για την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις.....	37
B' Μέρος: Ο Ρόλος της Ελλάδας στη Στρατηγική της Ε.Ε. για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις	38
1. Αξιοποίηση των Χρηματοδοτικών Προγραμμάτων της Ε.Ε.....	39
1.1. Ελλάδα και ΕΣΠΑ	39
1.2. Ελλάδα και Interreg.....	42
1.3. Ελλάδα και Creative Europe.....	44
1.4. Ελλάδα και Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.....	46
2. Η Συμμετοχή της Ελλάδας σε Πολυμερείς Ευρωπαϊκές Συνεργασίες.....	48
2.1. Η Ελλάδα στο EUNIC.....	48
2.2. Η Ελλάδα στην EUSAIR.....	50
2.3. Η Ελλάδα στο Ίδρυμα Anna Lindt.....	52
2.4. Η Ελλάδα στο CoMoCoSEE.....	54
3. Συμπεράσματα για τον Ρόλο της Ελλάδας.....	55
Επίλογος	58
Βιβλιογραφία	60
Παράρτημα	67

Πίνακας Συντομογραφιών

n.d.:	no date (APA style for in-text citations)
E.E.:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΥΠΠΟΑ:	Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
ΥΠ.ΕΞ.:	Υπουργείο Εξωτερικών
ΜΕΣ:	Μέσο Εταιρικής Σχέσης
ΕΜΛΑΔ:	Ευρωπαϊκό Μέσο για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
ΜΑΣ:	Μηχανισμός Αναπτυξιακής Συνεργασίας
ΚΠΣ:	Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης
ΕΣΠΑ:	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης
ΑΚΕ:	Χώρες της Αφρικής, Καραϊβικής και του Ειρηνικού
ΕΥΕΔ:	Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
ΤΠΕ:	Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών
EUNIC:	Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Ινστιτούτων Πολιτισμού
EAC :	Γενική Δ/ση για την Εκπαίδευση, τη Νεολαία, τον Αθλητισμό και τον Πολιτισμό
DEVCO:	Γενική Δ/ση Διεθνών Εταιρικών Σχέσεων
NEAR :	Γενική Δ/ση Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και Διαπραγματεύσεων για τη Διεύρυνση
AFET:	Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων
CULT:	Επιτροπή Πολιτισμού και Παιδείας
AICS:	Ιταλικός Οργανισμός για την Αναπτυξιακή Συνεργασία
AECID:	Ισπανικός Οργανισμός Διεθνούς Συνεργασίας
IcSP:	Μηχανισμός Συμβολής στη Σταθερότητα και Ειρήνη
EUSAIR:	Στρατηγική της Ε.Ε. για την Περιοχή της Αδριατικής και του Ιονίου
CoMoCoSEE:	Συμβούλιο Υπουργών Πολιτισμού Νοτιοανατολικής Ευρώπης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο πολιτισμός και οι διεθνείς σχέσεις έχουν μακρά ιστορία αμοιβαίας επιρροής. Η χρήση των τεχνών για τη διευκόλυνση των διπλωματικών διαδικασιών γινόταν ήδη από τα χρόνια της Αναγέννησης. Πιο πρόσφατα, ο 19ος και ο 20ός αιώνας παρέχουν διαφορετικά παραδείγματα για το ρόλο του πολιτισμού στις διεθνείς σχέσεις, με τη Γαλλία να ξεχωρίζει για τον πρωταγωνιστικό της ρόλο, αναφορικά με την ανάδειξη του πολιτισμού ως κεντρικής έννοιας της εξωτερικής πολιτικής. Η έννοια της πολιτιστικής διπλωματίας κέρδισε προοδευτικά έδαφος, ιδιαίτερα κατά τα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, με τις προσπάθειες των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ να κερδίσουν τις καρδιές και τα μυαλά των ανθρώπων στο αντίθετο μπλοκ. Η επικράτηση του όρου, ωστόσο, δεν έφερε εννοιολογική σαφήνεια σχετικά με το πώς ο πολιτισμός και οι διεθνείς σχέσεις σχετίζονται μεταξύ τους. Αντίθετα, η πολιτιστική διπλωματία έγινε ένας όρος «catch-all» για πολύ διαφορετικά φαινόμενα, που κυμαίνονται από την πολιτική προπαγάνδα έως τη χρηματοδότηση των τεχνών για τις αναπτυξιακές πολιτικές.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπάθησε σταδιακά να αναπτύξει τη νέα της στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, υιοθετώντας την Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον πολιτισμό το 2007 σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο, προσδιορίζοντας τον πολιτισμό ως έναν από τους πυλώνες στις εξωτερικές σχέσεις. Έκτοτε, οι διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις ενσωματώνονται σε ευρύτερες πολιτιστικές πολιτικές της Ε.Ε.

Η παρούσα εργασία εκκινεί από μια θεωρητική ανάλυση και εννοιολογική αποσαφήνιση των όρων της πολιτιστικής διπλωματίας και των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων, υιοθετώντας τις σύγχρονες προσεγγίσεις, που έχουν διαμορφώσει το νέο περιεχόμενο των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων.

Στη συνέχεια, η ανάλυση είναι πολυεπίπεδη. Αρχικά, σε πρώτο επίπεδο, αναλύεται το υπόδειγμα της Ε.Ε. και η ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις μέσα από 4 άξονες, α) τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, β) τα κράτη-μέλη μέσω της δικτύωσής τους υπό το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Ινστιτούτων Πολιτισμού (EUNIC), γ) την οργανωμένη κοινωνία των πολιτών υπό το πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Δημόσιων

Χώρων και δ) τα ευρωπαϊκά θεματικά και γεωγραφικά προγράμματα. Η κριτική αποτίμηση της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής επιτυγχάνεται μέσα από την αξιοποίηση εργαλείων της επιστήμης του management, όπως είναι η ανάλυση SWOT, ώστε να απαντηθεί το ερευνητικό ερώτημα ποιες είναι οι εσωτερικές (δυνατά σημεία και αδυναμίες) και εξωτερικές (ευκαιρίες και απειλές) μεταβλητές, που ενδέχεται να επηρεάσουν την ευρωπαϊκή στρατηγική.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο κράτους-μέλους, η Ελλάδα χρησιμοποιείται ως μελέτη περίπτωσης, προκειμένου να αναδειχθούν οι ευκαιρίες, που προσφέρει το ευρωπαϊκό πλαίσιο για μια μικρή χώρα. Η περιγραφή των βασικών παραμέτρων, που συγκροτούν τον τρόπο, με τον οποίο η Ελλάδα συμμετέχει στην ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, στόχο έχει να απαντήσει στο ερευνητικό ερώτημα ποιος είναι ο ρόλος της Ελλάδας στη χάραξη και συνδιαμόρφωση της ευρωπαϊκής στρατηγικής. Η διττή ανάλυση, που χρησιμοποιείται, εστιάζοντας στις δυνατότητες, που απορρέουν από την αξιοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων της Ε.Ε. και τη συμμετοχή σε πολυμερείς περιφερειακές συνεργασίες λόγω του σημαντικού γεωστρατηγικού ρόλου της Ελλάδας, καταλήγει σε μια καταφατική προτασιολογική προσέγγιση του σημαντικού ρόλου της χώρας μας στα προτάγματα της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής.

Ως μεθοδολογία της εργασίας χρησιμοποιείται η χρήση βιβλιογραφικών πηγών, δηλαδή πρωτότυπο υλικό, κυρίως από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, που αποτελεί τη βάση για περαιτέρω ανάλυση, αλλά και δευτερογενές υλικό, δηλαδή δημοσιεύσεις, άρθρα και βιβλία, που αναλύουν και ασκούν κριτική στο πρωτογενές υλικό.

Επίσης, για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, επελέγη η χρήση ποιοτικών συνεντεύξεων με στελέχη, που διαθέτουν μεγάλη εμπειρία σε διάφορες κρίσιμες Υπηρεσίες των ελληνικών φορέων άσκησης εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής. Οι συνεντεύξεις προσέφεραν τη δυνατότητα προσέγγισης της πολυπλοκότητας του υπό εξέταση θέματος των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων μέσα από έναν δημιουργικό τρόπο παραγωγής ερευνητικών δεδομένων. Οι συνεντεύξεις είναι ημιδομημένες, ώστε να υπάρχει ευελιξία, ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με το αντικείμενο και την εμπειρία των ερωτώμενων, την εμβάθυνση σε κάποια κρίσιμα θέματα, τη σειρά με την οποία τίθενται οι ερωτήσεις και την πρόσθεση ή αφαίρεση

ερωτήσεων ή θεμάτων ανάλογα με τη ροή της συζήτησης. Έτσι, δόθηκε η ευκαιρία στους συμμετέχοντες στην έρευνα να εκθέσουν τις αντιλήψεις τους, τις σκέψεις τους και τις εμπειρίες τους ελεύθερα και σε βάθος και να αναδείξουν τη «φωνή» τους. Ταυτόχρονα, διερευνήθηκαν θέματα στην εργασία, που δεν περιλαμβάνονταν στον αρχικό σχεδιασμό της ερευνητικής διαδικασίας και αντλήθηκε υλικό, ιδίως για την Ελλάδα, που σε διαφορετική περίπτωση θα ήταν μη προσβάσιμο.

Α' Μέρος: Η Στρατηγική της Ε.Ε. για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις

1. Εννοιολογικός Προσδιορισμός της Πολιτιστικής Διπλωματίας και των Διεθνών Πολιτιστικών Σχέσεων

Η πολιτιστική διπλωματία αποτελεί μια διαφορούμενη έννοια με θολά όρια. Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός, θα μπορούσε να οριστεί ως ένα εργαλείο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας διαμέσου της γλώσσας, των τεχνών, των εθίμων, των παραδόσεων, πολιτιστικών αξιών και αγαθών (Κιζλάρη & Σιεχατέ, 2021, σελ. 17).

Σύμφωνα με τον παραδοσιακό ορισμό, η πολιτιστική διπλωματία είναι ένα εργαλείο «ήπιας» ισχύος, μέσω του οποίου τα κράτη ή/και οι διεθνείς οργανισμοί επιδιώκουν να επιτύχουν τους στόχους εξωτερικής πολιτικής, που θέτουν (Triandafyllidou & Szűcs, 2017, σελ.2). Αυτός ο ορισμός εστιάζει στις ανταλλαγές πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών, τη συνεργασία και δικτύωση μεταξύ μουσείων, πολιτιστικών ιδρυμάτων, υπουργείων πολιτισμού και καλλιτεχνών από διάφορες χώρες και ηπείρους, για την οικοδόμηση καλύτερων και στενότερων σχέσεων και για τη διεύρυνση της συνολικής τους κοινωνικής και πολιτικής επιρροής. Πολλές φορές, επίσης, χρησιμοποιείται τακτικά για την προώθηση συγκεκριμένων γεωπολιτικών συμφερόντων ή για την υποστήριξη της εμπορικής πολιτικής (όπ.π.).

Διαφαίνεται λοιπόν ότι ο όρος πολιτιστική διπλωματία συνήθως συνδέεται με ένα κυβερνητικό πρόγραμμα δράσης, που ασκείται από κυβερνητικά όργανα, για να προωθήσει το κρατικό συμφέρον και πιθανώς μια κατασκευασμένη εικόνα του εθνικού εαυτού, που επιδιώκει να επιφέρει πολιτικά και οικονομικά αποτελέσματα (Κιζλάρη & Σιεχατέ, 2021, σελ. 21; Κολοκυθά, 2021, σελ. 54). Ο λόγος αυτής της σύνδεσης με τον κρατικό μηχανισμό οφείλεται στις ευρύτερες κυρίαρχες θεωρητικές προσεγγίσεις α) του nation branding, οι οποίες αποδίδουν πρωταγωνιστικό ρόλο στο marketing για την προώθηση των συμβολικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων των εθνών και β) σε θεωρητικές προσεγγίσεις της «ήπιας» δύναμης, που αποβλέπουν στο να πειστούν άλλα έθνη για την κυριαρχία ενός έθνους στον χώρο του (Villanueva, 2007, σελ. 60).

Ωστόσο, με την άνοδο των πολιτιστικών σπουδών το 1980 και την επακόλουθη δημιουργία του κύκλου σπουδών της πολιτιστικής πολιτικής και διαχείρισης, έχει αρχίσει σταδιακά να χρησιμοποιείται ο όρος διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις (Κιζλάρη & Σιεχατέ, 2021, σελ. 20). Σε αυτό συνέβαλε και μια νέα ανερχόμενη τάση, ο κοσμοπολιτικός κονστρουκτιβισμός. Σε αυτή την περίπτωση, οι διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις στόχο έχουν να διασφαλίσουν την ειρηνική συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων μέσα από την κοινωνικο-γενετική και κονστρουκτιβιστική ανάπτυξη ενός νέου κοινωνικού συμβολαίου, με δεσπίζοντα τα χαρακτηριστικά του κοσμοπολιτικού ιδεώδους, όπως είναι α) τα μετα-εθνικά στοιχεία της κοινωνικής αλληλεγγύης (Μακρής, 2021, σελ. 42), β) η αναγνώριση του Άλλου, γ) ο αμοιβαίος μετασχηματισμός των παγιωμένων πολιτισμικών ταυτοτήτων μέσα σε ένα πνεύμα φιλελεύθερης ανεκτικότητας, δ) ένας νέος διαβουλευτικός, αναστοχαστικός, κριτικός, κοινωνικός και πρακτικός διαπολιτισμικός διάλογος και ε) η επανανοηματοδότηση της παγκοσμιοποίησης ως έχουσα μετασχηματιστική, δυναμική, διαδραστική και πλουραλιστική φύση (όπ.π., σελ. 44-45).

Έτσι λοιπόν, οι διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις εκλαμβάνονται ως ένας αυτόνομος τομέας πολιτικής, ο οποίος προάγει την ποιότητα ζωής, τις τέχνες, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή με τη συμμετοχή των πολιτών και όχι μόνο των κυβερνήσεων, τόσο ως παραγωγών όσο και ως καταναλωτών πολιτιστικών δραστηριοτήτων (Triandafyllidou & Szűcs, 2017, σελ. 2). Μια οργανική ανάπτυξη των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων στόχο έχει να δεσμεύσει τις εθνικές κυβερνήσεις, τις διεθνείς και περιφερειακές οργανώσεις, καθώς και τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών σε έναν εποικοδομητικό διάλογο, βασισμένο στην ισότητα και τον αμοιβαίο σεβασμό, πέρα από την κοινωνικοοικονομική εξουσία και τις ανισότητες μεταξύ των διαφόρων χωρών (όπ.π.).

Το Υπόδειγμα της Ε.Ε.

Έχοντας αναλύσει το εννοιολογικό περιεχόμενο των όρων της πολιτιστικής διπλωματίας και των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων, μια σύντομη ιστορική αναδρομή του ρόλου του πολιτισμού στις ευρωπαϊκές πολιτικές δύναται να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε ποιο είναι το υπόδειγμα της Ε.Ε. τη σημερινή εποχή.

Αρχικά, η ιδρυτική Συνθήκη της Ρώμης το 1957 δεν περιλάμβανε αναφορές στον Πολιτισμό. Το 1973 η Διακήρυξη για την Ευρωπαϊκή Ταυτότητα αποσκοπούσε να προβάλει μια κοινή συλλογική εικόνα προς τον έξω κόσμο (Θεοδούλου-Χαραλάμπους, 2021, σελ. 217). Το 1992 αποτέλεσε ορόσημο για την ευρωπαϊκή πολιτιστική πολιτική, αφού με την Συνθήκη του Μάαστριχτ τέθηκε για πρώτη φορά η νομική βάση για την ανάπτυξη του τομέα του πολιτισμού υπό την αρχή της επικουρικότητας (όπ.π., σελ. 218). Ο πολιτισμός πλέον αποτέλεσε μια νέα πολιτική της Ένωσης, που με την Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997, αναγνώρισε την πολιτιστική πολυμορφία και τον πολιτιστικό πλουραλισμό ως τα μέσα ενίσχυσης της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Σημαντική εξέλιξη αποτέλεσε η επικύρωση της Οικουμενικής Διακήρυξης της UNESCO για την Πολιτιστική Πολυμορφία το 2007 από την Ε.Ε., καθώς αυτή σηματοδοτεί τη σταδιακή μετατόπιση της Ένωσης από την προβολή της δικής της εικόνας σε μια διπλωματία, που στόχο έχει να καθιερώσει την Ε.Ε. ως παράγοντα ειρήνης και σταθερότητας, μέσω της παροχής βοήθειας προς τρίτες αναπτυσσόμενες χώρες για την ενδυνάμωση των πολιτιστικών τους βιομηχανιών (όπ.π., σελ. 220). Με την Συνθήκη της Λισαβόνας, που τέθηκε σε ισχύ το 2009, ο πολιτισμός αποτελεί πλέον τον συνεκτικό κρίκο για την ενίσχυση της παρουσίας της Ένωσης στο διεθνές σκηνικό, με στόχο την επιτυχή αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων (όπ.π., σελ. 222).

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο όρος διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις είναι πιο κατάλληλος για την εξωτερική δράση της Ε.Ε. λόγω της φύσης της ως μεταμοντέρνου και μετα-βεσπφαλιανού διπλωματικού παράγοντα. Ωστόσο, το νέο υπόδειγμα, που πλέον υιοθετείται από την Ε.Ε., είναι μεικτό, διατηρώντας ορισμένα στοιχεία και από την παραδοσιακή πολιτιστική διπλωματία.

Πιο συγκεκριμένα, ως έξυπνο εργαλείο «ήπιας» ισχύος, η πολιτιστική διπλωματία της Ε.Ε. συμβάλλει στην αύξηση της παγκόσμιας επιρροής της, όχι όμως διεκδικώντας και εξάγοντας την υποτιθέμενη πολιτιστική της ανωτερότητα ή κανονιστική της εξουσία, αλλά ευνοώντας τη δέσμευση της Ε.Ε. σε έναν εποικοδομητικό διάλογο με τρίτες χώρες (Triandafyllidou & Szűcs, 2017, σελ. 2).

Η Ε.Ε. καλείται να συμπληρώσει τις δράσεις των κρατών-μελών στον τομέα του πολιτισμού στις διεθνείς σχέσεις, ενισχύοντας το πλαίσιο της πολιτιστικής συνεργασίας. Η διπλωματία λαμβάνει χώρα σήμερα σε ένα διεθνές περιβάλλον, μη κρατικοκεντρικό

και αναπόφευκτα επικεντρώνεται στη συνεργασία με το ξένο κοινό για την οικοδόμηση αμοιβαίων και σταθερών σχέσεων. Με αυτόν τον τρόπο, οι διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις της Ε.Ε. εστιάζουν στο bottom-up επίπεδο, προσπαθώντας να οικοδομήσουν σχέσεις με φορείς της κοινωνίας των πολιτών σε άλλες χώρες και διευκολύνοντας τη δικτύωση με μη κυβερνητικούς δρώντες στο εξωτερικό (Trobbiani & Ρανόν, 2019, σελ. 5).

Αυτή η προσπάθεια της Ε.Ε. για μια ισορροπημένη προσέγγιση μεταξύ της αναζήτησης επιρροής και συμμετοχής στο διαπολιτισμικό διάλογο, με βάση τις αρχές του σεβασμού και της ισότητας, έχει την προοπτική να αποτελέσει ένα από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ε.Ε. (Triandafyllidou & Szűcs, 2017, σελ. 2).

Προς επίτευξη των ανωτέρω, η εξωτερική πολιτιστική στρατηγική της Ε.Ε. περιστρέφεται γύρω από 3 άξονες, δηλαδή τα α) θεσμικά όργανα, π.χ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, β) τα κράτη-μέλη και τις δράσεις τους στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Ινστιτούτων Πολιτισμού (EUNIC) και γ) την οργανωμένη κοινωνία των πολιτών, στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Δημόσιων Χώρων. Συμβολή στην ευρωπαϊκή στρατηγική έχουν και τα επί μέρους θεματικά και γεωγραφικά πολιτιστικά προγράμματα με τρίτες χώρες.

2. Οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις της Ε.Ε. από τα Θεσμικά Όργανα

2.1. Το Συμβούλιο της Ε.Ε. και οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις

Το Συμβούλιο έχει διαχρονικά ενεργό ρόλο στη χάραξη της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής. Στον τομέα του πολιτισμού, θεσπίζει τα πλαίσια πολιτικής της Ε.Ε. και θέτει τις προτεραιότητες με τα σχετικά προγράμματα εργασίας (Ευρωπαϊκή Ένωση-Euroρα, n.d., Συμβούλιο Ε.Ε.). Επίσης, το Συμβούλιο καθορίζει και εφαρμόζει την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της Ε.Ε. με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές, που χαράσσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Στην πολιτική αυτή περιλαμβάνονται και οι διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις. Το Συμβούλιο δίνει την εντολή στην Επιτροπή να διαπραγματευτεί εξ ονόματος της Ε.Ε. συμφωνίες της Ε.Ε. με χώρες εκτός Ε.Ε. ή με διεθνείς οργανισμούς σε διάφορους τομείς, μεταξύ των οποίων είναι και ο πολιτισμός (όπ.π.). Ειδικά τα τελευταία 3 χρόνια, το Συμβούλιο της Ε.Ε. έχει

εντείνει τις προσπάθειές του, προκειμένου ο πολιτισμός να έχει μεγαλύτερο ρόλο στις διεθνείς σχέσεις της Ένωσης.

2.1.1. Επιτροπή Πολιτιστικών Υποθέσεων

Η Επιτροπή Πολιτιστικών Υποθέσεων προετοιμάζει τις εργασίες των Υπουργών πολιτισμού της Ε.Ε. σε ποικίλους τομείς της πολιτιστικής συνεργασίας μεταξύ χωρών εντός και εκτός Ε.Ε. Επίσης, συζητεί νομοθετικές προτάσεις για θέματα, που σχετίζονται με τον πολιτισμό. Το κύριο πλαίσιο της συνεργασίας της Ε.Ε. στον πολιτιστικό τομέα ορίζεται στο πρόγραμμα εργασιών για τον πολιτισμό, που εκπονείται από την Επιτροπή Πολιτιστικών Υποθέσεων και εγκρίνεται από τους Υπουργούς Πολιτισμού της Ε.Ε (Συμβούλιο Ε.Ε, n.d., Προπαρασκευαστικά Όργανα, Επιτροπή Πολιτιστικών Υποθέσεων).

2.1.2. Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με το Πρόγραμμα Εργασιών στον Πολιτιστικό Τομέα (2019-2022)

Το Συμβούλιο της Ε.Ε. με στόχο τη δημιουργία μιας στρατηγικής, που θα λαμβάνει υπόψη τις πολιτικές εξελίξεις και θα καθορίζει συγκεκριμένες προτεραιότητες, προέβη στη διαμόρφωση ενός προγράμματος εργασιών στον πολιτιστικό τομέα για το διάστημα 2019-2022. Οι διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις αποτελούν πλέον προτεραιότητα της Ένωσης, καθώς στόχος είναι να υπάρξει μεγαλύτερη επίγνωση του ζωτικού ρόλου του πολιτισμού και των θετικών κοινωνικο-οικονομικών επιπτώσεών του, που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση σημαντικών ζητημάτων και προκλήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Μια τέτοια προσέγγιση θα πρέπει να είναι bottom-up, να ενθαρρύνει τις διαπροσωπικές επαφές και να προωθεί τον διαπολιτισμικό διάλογο (Συμβούλιο Ε.Ε., 2018, σελ. 14).

Οι μέθοδοι εργασίας περιλαμβάνουν συνεδριάσεις της Επιτροπής Πολιτιστικών Υποθέσεων ή/και άλλων αρμοδίων φορέων, με τη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ), καθώς και υπαλλήλων των Υπουργείων Εξωτερικών και άλλων αρμόδιων υπουργείων, συνεδριάσεις εμπειρογνομόνων και διάσκεψη της Προεδρίας.

Το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα είναι να συγκεντρωθούν εμπειρογνώμονες από διαφορετικούς τομείς (π.χ. τον πολιτισμό, τις εξωτερικές υποθέσεις, την εκπαίδευση), προκειμένου να αναπτύξουν μια κοινή στρατηγική προσέγγιση της Ε.Ε. έναντι των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων και στη συνέχεια να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για την εφαρμογή της (Συμβούλιο Ε.Ε., 2018, σελ.20-21).

2.1.3. Συμπεράσματα του Συμβουλίου για Στρατηγική Προσέγγιση της Ε.Ε. όσον αφορά τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις και Πλαίσιο Δράσης

Τον Απρίλιο του 2019 το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων ενέκρινε τα Συμπεράσματα του Συμβουλίου για μια στρατηγική προσέγγιση της Ε.Ε. θέτοντας ένα σχετικό πλαίσιο δράσης, όσον αφορά τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις. Κάλεσε τα κράτη-μέλη, την Επιτροπή και τον Ύπατο Εκπρόσωπο για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας α) να ενισχύσουν την τακτική συνεργασία του Συμβουλίου και των σχετικών προπαρασκευαστικών οργάνων και των ειδικών ομάδων εμπειρογνομώνων του (Συμβούλιο Ε.Ε., 2019, σελ.8.), β) να τονώσουν περαιτέρω τον ρόλο του πολιτισμού στα προγράμματα των εξωτερικών σχέσεων, γ) να προωθήσουν τη συνεργασία με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς (όπ.π.), δ) να διευκολύνουν την κινητικότητα επαγγελματιών του πολιτισμού μεταξύ της Ε.Ε. και τρίτων χωρών και ε) να υλοποιούν κοινά έργα σε τρίτες χώρες (όπ.π., σελ. 9).

2.2. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις

2.2.1. EAC, DEVCO, NEAR

Οι τρεις Γενικές Διευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που είναι αρμόδιες για την προώθηση των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων είναι α) η Γενική Διεύθυνση για την Εκπαίδευση, τη Νεολαία, τον Αθλητισμό και τον Πολιτισμό (EAC), με αρμοδιότητες, μεταξύ άλλων και για τον πολιτισμό, β) η Γενική Διεύθυνση Διεθνών Εταιρικών Σχέσεων (DEVCO), με αντικείμενο την προώθηση των εταιρικών σχέσεων της Ε.Ε. σε χώρες της Αφρικής, Λατινικής Αμερικής, Καραϊβικής, Μέσης Ανατολής, Ασίας και του Ειρηνικού και γ) η Γενική Διεύθυνση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και των Διαπραγματεύσεων για τη Διεύρυνση (NEAR), αρμόδια για τις σχέσεις της Ε.Ε. με τις

χώρες-μέλη του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου και της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών.

Οι Γενικές Διευθύνσεις συνεργάζονται στενά μεταξύ τους και με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, για να αναπτύξουν συγκεκριμένες δράσεις. Μερικές από τις ενέργειες αυτές (π.χ. η σύνταξη νέας νομοθεσίας από την ΕΑΚ) απαιτούν περιορισμένο προϋπολογισμό, αλλά εξακολουθούν να έχουν σημαντικές έμμεσες χρηματοοικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις (Triandafyllidou & Szűcs, 2017, σελ. 3). Άλλα μεγάλης κλίμακας αναπτυξιακά προγράμματα και συμπράξεις, που διαχειρίζονται οι DEVCO και NEAR, με την ενεργό συμβολή της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης και των τοπικών αντιπροσωπειών της Ε.Ε., απαιτούν μεγαλύτερη χρηματοδότηση και έχουν θετικό άμεσο αντίκτυπο στις ζωές πολλών ανθρώπων ανά τον κόσμο. Για παράδειγμα, το πιο ολοκληρωμένο πιλοτικό σχέδιο νέου τύπου είναι αυτό, που λαμβάνει χώρα στην Τυνησία (όπ.π.).

2.2.2. Η Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό

Η υιοθέτηση της ευρωπαϊκής ατζέντας για τον πολιτισμό από το Συμβούλιο το 2007, κατόπιν πρότασης της Επιτροπής, ήταν καθοριστικής σημασίας για την περαιτέρω προαγωγή του πολιτισμού στις διεθνείς σχέσεις της Ε.Ε. Προτεραιότητες της ατζέντας ήταν α) η προαγωγή της πολιτιστικής πολυμορφίας και του διαπολιτισμικού διαλόγου, β) η προώθηση του πολιτισμού ως καταλύτη για τη δημιουργικότητα στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση και γ) η προβολή του πολιτισμού ως ζωτικού στοιχείου στις διεθνείς σχέσεις της Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007α, σελ. 9).

Η σημασία της ατζέντας έγκειται στο ότι με συστηματικό τρόπο πλέον αρχίζουν να προωθούνται συγκεκριμένες δράσεις, έτσι ώστε να αναπτυχθεί μια συγκεκριμένη στρατηγική της Ε.Ε. για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις (Θεοδούλου-Χαραλάμπους, 2021, σελ. 223).

Διάδοχος της ευρωπαϊκής ατζέντας για τον πολιτισμό του 2007 είναι η νέα ευρωπαϊκή ατζέντα, που εγκρίθηκε από την Επιτροπή στις 22 Μαΐου το 2018. Η Επιτροπή και η Ύπατη Εκπρόσωπος Moningerini στοχεύουν α) να προωθήσουν τους πολιτιστικούς και

δημιουργικούς τομείς στα Δυτικά Βαλκάνια μέσω ενισχυμένης στήριξης από το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη», β) να εξετάσουν τη δρομολόγηση της τρίτης φάσης του πολιτιστικού προγράμματος της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης και να ενισχύσουν την κοινωνία των πολιτών στις μεσογειακές χώρες μέσω του πολιτισμού, γ) να δρομολογήσουν προπαρασκευαστική δράση για την ίδρυση ευρωπαϊκών πολιτιστικών κέντρων στις χώρες-εταίρους, δ) να ενισχύσουν τον πολιτιστικό διάλογο με την Κίνα και να ξεκινήσουν νέο διάλογο με την Ιαπωνία, ε) να εφαρμόσουν στις χώρες ΑΚΕ (Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού) το πολιτιστικό πρόγραμμα του 11ου Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης, στ) να αναπτύξουν στρατηγικές για την πολιτιστική συνεργασία σε περιφερειακό επίπεδο, ξεκινώντας από τα Δυτικά Βαλκάνια, την περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής και τη Λατινική Αμερική και ζ) να στηρίξουν τις πολιτιστικές διαδρομές του δρόμου του μεταξιού στην κεντρική Ασία, το Αφγανιστάν και το Ιράν (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018α, σελ. 10-11).

2.2.3. Κοινή Ανακοίνωση της Επιτροπής και της Ύπατης Εκπροσώπου «Προς μια Στρατηγική της Ε.Ε. για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις»

Η κοινή Ανακοίνωση, στην οποία προέβησαν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ύπατη Εκπρόσωπος Mogherini στις 8 Ιουνίου το 2016, πρότεινε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ένα νέο πλαίσιο στρατηγικής για τη προαγωγή αποτελεσματικότερων διεθνών πολιτιστικών σχέσεων.

Η σημασία της εν λόγω Ανακοίνωσης έγκειται στο ότι τίθενται οι βάσεις για την εμπάθυνση και αποτελεσματικότερη άσκηση των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων της Ένωσης, καθώς και για ένα νέο μοντέλο συνεργασίας με τα κράτη-μέλη, τα εθνικά πολιτιστικά ιδρύματα, ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς από την Ε.Ε. και τις χώρες εταίρους της, αυξάνοντας τις ευκαιρίες, δημιουργώντας συνέργειες και μεγιστοποιώντας τα κοινωνικά -οικονομικά οφέλη.

Το νέο μοντέλο, που έκτοτε εφαρμόζεται και διαμόρφωσε και την Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό το 2018, βασίζεται σε τρεις άξονες εργασίας, α) τη στήριξη του πολιτισμού ως μοχλού βιώσιμης κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, β) την προώθηση του πολιτισμικού και διαπολιτισμικού διαλόγου για ειρηνικές διακοινοτικές σχέσεις και γ) την ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς

(Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ύπατη Εκπρόσωπος για Θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, 2016, σελ.8).

Η εξωτερική πολιτιστική πολιτική της Ε.Ε. έκτοτε εγκαινιάζει α) τη δημιουργία Πλατφόρμας Πολιτιστικής Διπλωματίας, η οποία θα διευκολύνει τη δικτύωση και θα υλοποιεί δραστηριότητες με τους πολιτιστικούς φορείς, τα κράτη-μέλη και τις αντιπροσωπείες της Ε.Ε. (όπ.π., σελ.16), β) την ενισχυμένη συνεργασία με πολιτιστικά ιδρύματα, γ) τον νέο ρόλο των αντιπροσωπειών της Ε.Ε., ως τοπικών βάσεων πολιτιστικών ιδρυμάτων και άλλων φορέων για τη διευκόλυνση του συντονισμού και της συνεργασίας και δ) την ίδρυση ευρωπαϊκών πολιτιστικών κέντρων, που θα βασίζονται στην εταιρική σχέση μεταξύ της Ε.Ε. και της εκάστοτε χώρας εταίρου (όπ.π.).

2.3. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις

Η δράση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την υιοθέτηση μιας στρατηγικής της Ε.Ε. για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις είναι καθοριστική. Με σειρά ψηφισμάτων του, το Κοινοβούλιο έχει εκφράσει το πάγιο ενδιαφέρον του για τη δυναμική του πολιτισμού στις διεθνείς σχέσεις.

Αρχικά, το έτος 2011, το Κοινοβούλιο με ψήφισμά του για την πολιτιστική διάσταση των εξωτερικών δράσεων της Ε.Ε., κάλεσε την Επιτροπή, να παρουσιάσει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μία σαφή και συνολική στρατηγική σχετικά με τις συμφωνίες διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2011, C377 E/155).

Στην προπαρασκευαστική δράση στους προϋπολογισμούς του 2013 και του 2014, με τίτλο «Ο πολιτισμός στις εξωτερικές σχέσεις της Ε.Ε.», το Κοινοβούλιο υπογράμμισε τις σημαντικές δυνατότητες του πολιτισμού να ενδυναμώσει την κοινωνία των πολιτών, να αποτρέψει τις συγκρούσεις και να βοηθήσει στη διάδοση των αξιών της Ε.Ε.(Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, n.d., Θεματολογικά Δελτία για την Ε.Ε., Πολιτισμός).

Σε απάντηση προς την κοινή ανακοίνωση Επιτροπής και ΕΥΕΔ «Προς μια στρατηγική της Ε.Ε. για διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις», το Κοινοβούλιο ενέκρινε τον Ιούλιο του

2017 κοινό ψήφισμα της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων (AFET) και της Επιτροπής Πολιτισμού και Παιδείας (CULT). Ειδικότερα, προτείνεται η διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής στρατηγικής της Ε.Ε. στο πεδίο των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων, η διάθεση χωριστού κονδυλίου του προϋπολογισμού της Ε.Ε. για τον σκοπό αυτό, η προετοιμασία προγράμματος για τη διεθνή κινητικότητα και η δημιουργία ενός προγράμματος χορήγησης πολιτιστικών θεωρήσεων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, n.d., Θεματολογικά Δελτία για την Ε.Ε., Πολιτισμός). Αν και δεν έχουν ακόμη τύχει εφαρμογής όλες οι ανωτέρω προτάσεις, είναι σημαντικό ότι το Κοινοβούλιο ασκεί πιέσεις για μια ουσιαστικότερη εμπλοκή του πολιτισμού στις εξωτερικές σχέσεις. Επίσης, για την καλύτερη αντιμετώπιση των συνεπειών, που επέφερε η πανδημική κρίση στον πολιτιστικό τομέα, το Κοινοβούλιο πέτυχε την αύξηση του τρέχοντα προϋπολογισμού του Προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» 2021-2027 κατά 36%, διασφαλίζοντας ένα ειδικό κονδύλι για έργα συνεργασίας στον πολιτιστικό τομέα (όπ.π.).

2.4. Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (EYED) είναι η διπλωματική υπηρεσία της Ε.Ε. Στοχεύει στη συνεκτικότερη και αποτελεσματικότερη άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε. σε διάφορους τομείς, μεταξύ των οποίων είναι και οι διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, ώστε να ενισχυθεί η θέση της στην παγκόσμια σκηνή. Στηρίζει τον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ε.Ε. κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας της Ε.Ε., διαχειρίζεται τις διπλωματικές σχέσεις και τις στρατηγικές συμπράξεις με χώρες εκτός Ε.Ε. και συνεργάζεται με τις εθνικές διπλωματικές υπηρεσίες των χωρών της Ε.Ε. (Europra, n.d., Προφίλ των Θεσμικών και Λοιπών Οργάνων και Οργανισμών, Ευρωπαϊκή Υπηρεσία).

Η EYED προσφέρει πάνω από όλα την τεχνογνωσία της, τις αντιπροσωπείες και τα γραφεία της, που δραστηριοποιούνται σε όλο τον κόσμο, ενεργώντας ως παράγοντας ενθάρρυνσης των συνεργειών και της συνεργασίας (EEAS, Culture Implementing EU Transnational Cultural Relations). Στο επίκεντρο των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων της Ε.Ε. βρίσκεται μια εταιρική σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της EYED και του EUNIC - του δικτύου των Εθνικών Ινστιτούτων πολιτισμού των κρατών-μελών. Το EUNIC μαζί με τις αντιπροσωπείες της Ε.Ε. εκπονεί διακρατικά έργα συνεργασίας

παγκοσμίως, μέσω των μελών του και περισσότερων από 125 ομάδων (EEAS, Culture Implementing EU Transnational Cultural Relations).

3. Οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις των Κρατών-Μελών μέσω του EUNIC

Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο των Εθνικών Ινστιτούτων (EUNIC) για τον πολιτισμό ιδρύθηκε το 2006. Στο δίκτυο αυτό συμμετέχουν τα Εθνικά Πολιτιστικά Ινστιτούτα ή τα γραφεία προώθησης πολιτιστικής διπλωματίας των Υπουργείων των κρατών-μελών της Ε.Ε. (Θεοδούλου-Χαραλάμπους, 2021, σελ. 223). Στο δίκτυο συμμετέχουν 38 μέλη, στα οποία συμπεριλαμβάνονται τα 27 κράτη-μέλη της Ε.Ε., αλλά και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Το EUNIC αποδίδει εξέχοντα ρόλο για τον πολιτισμό στις διεθνείς σχέσεις και είναι στρατηγικός εταίρος της Ε.Ε. Προς τούτο, χτίζει και ενισχύει στρατηγικές σχέσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (EUNIC, Strategic Framework 2020-2024, σελ. 2). Ακόμα, αναπτύσσει, δοκιμάζει και εφαρμόζει νέες μορφές ευρωπαϊκής πολιτιστικής συνεργασίας, συνδημιουργώντας τοπικές στρατηγικές με μια προσέγγιση από κάτω προς τα πάνω, με τη συμμετοχή τοπικών φορέων από την κοινωνία των πολιτών και τον δημόσιο τομέα, καθώς και από την Ε.Ε. και τους διεθνείς οργανισμούς (όπ.π., σελ. 1). Δημιουργώντας clusters μέσω της οικονομικής υποστήριξης και ανταλλαγής καλών πρακτικών, αλλά και των διακρατικών συνεργασιών (όπ.π, σελ. 2) θέτει τα συμπεράσματα του Συμβουλίου για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις σε εφαρμογή και υποστηρίζει την τεκμηριωμένη έρευνα για τις πολιτισμικές σχέσεις (όπ.π.).

Τα εθνικά ινστιτούτα πολιτισμού του δικτύου EUNIC αναπτύσσουν διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, με σκοπό να συμβάλουν στην ειρήνη και τη σταθερότητα μέσω α) της συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων στο σχεδιασμό προγραμμάτων και έργων (Balta, 2021, σελ. 49), β) της ενσωμάτωσης της ποικιλομορφίας και της κοινωνικής ένταξης ως βασικών αρχών στο έργο των πολιτιστικών σχέσεων, γ) της συμβολής στην προστασία της άυλης και υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς, που είναι σε κίνδυνο (όπ.π.), δ) της παροχής βιώσιμης υποστήριξης σε πολιτιστικούς οργανισμούς, που πραγματοποιούν έργα για δημιουργικά κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα, ε) της ενίσχυσης της συμπερίληψης του πολιτισμού στις τοπικές και εθνικές στρατηγικές

βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς και σε διεθνείς πρωτοβουλίες πρόληψης και επίλυσης συγκρούσεων και στ) της υποστήριξης δημόσιων φορέων, που δραστηριοποιούνται στην πολιτιστική πολιτική για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανάπτυξη των τεχνών (Balta, 2021, σελ. 49).

Όλα τα ανωτέρω αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη κοινών οραμάτων στις κοινωνίες, που να αγκαλιάζουν τη διαφορετικότητα και να διαπραγματεύονται τις διαφορές με ειρηνικούς τρόπους (όπ.π). Έτσι, θα υπάρχει περισσότερη κατανόηση του τρόπου, με τον οποίο οι πολιτιστικές πτυχές συνδέονται με ευρύτερα ζητήματα ειρήνης, σταθερότητας και ανάπτυξης και ένα πιο ευνοϊκό περιβάλλον για τους πολιτιστικούς και δημιουργικούς φορείς να αναπτύξουν το έργο τους με ελευθερία, μέσω ισχυρότερων δικτύων εντός του κράτους και της κοινωνίας των πολιτών. Ως αποτέλεσμα, θα ασκούνται πιο ολιστικές, αλληλένδετες πολιτικές και στρατηγικές για την ειρήνη, την ανθεκτικότητα και την ανάπτυξη, που να ενσωματώνουν τις πολιτιστικές πτυχές. Τέλος, θα μπορούν να προλαμβάνονται οι συγκρούσεις και ταυτόχρονα να ενισχύεται η αντίσταση στην κακοποίηση ή/και τις εξτρεμιστικές ομάδες (όπ.π.).

4. Οι Ευρωπαϊκοί Δημόσιοι Χώροι και οι Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις

Το 2007-2008 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δρομολόγησε από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ένα πιλοτικό σχέδιο για τη δημιουργία Ευρωπαϊκών Δημόσιων Χώρων, που θα φιλοξενούν ένα ευρύ φάσμα ευρωπαϊκών δραστηριοτήτων. Η δημιουργία αυτών των Ευρωπαϊκών Δημόσιων Χώρων, που σήμερα καλύπτουν 18 κράτη-μέλη, στόχο έχει να προσελκύσει νέα ακροατήρια και τη νέα γενιά (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007β, σελ. 9).

Ως «τόπος συνάντησης» για τους πολίτες, τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, τους πολιτικούς παράγοντες και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, οι Ευρωπαϊκοί Δημόσιοι Χώροι έχουν συγκεκριμένη συμβολή στην εφαρμογή της ευρωπαϊκής ατζέντας για τον πολιτισμό, δημιουργώντας συνδέσεις με το δίκτυο EUNIC, ενώ παράλληλα επιδιώκεται η συνεργασία με περιφερειακά και τοπικά δίκτυα, με την κοινωνία των πολιτών και με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (όπ.π.).

Με προϋπολογισμό 1,2 εκατ. ευρώ, που διατέθηκε για το έτος 2016, 500.000 συμμετέχοντες εγγράφηκαν σε εκδηλώσεις του Ευρωπαϊκού Δημόσιου Χώρου στην Ευρώπη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007β, σελ. 9). Αλλά το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα ήταν πολύ μεγαλύτερο λόγω των έντυπων, των διαδικτυακών και κοινωνικών μέσων και την κάλυψη, που προέρχεται από την τακτική αναφορά των γεγονότων, ενεργοποιώντας μια αυξανόμενη βάση θαυμαστών. Οι δραστηριότητες αφορούσαν ειδικούς τομείς πολιτικής (κλιματική αλλαγή, μετανάστευση, οικονομία, κ.λπ.) και πολιτιστικά θέματα (222 εκδηλώσεις με επίκεντρο τον πολιτισμό το 2016), μέσω συζητήσεων, εργαστηρίων, εκθέσεων, προβολών ταινιών, συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων και θεματικών ημερών (όπ.π.).

Στο πλαίσιο μιας εκκολαπτόμενης ευρωπαϊκής στρατηγικής για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, το έργο των Ευρωπαϊκών Δημόσιων Χώρων παρέχει μια σειρά από βέλτιστες πρακτικές, που θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν σε τρίτες χώρες από τις Ευρωπαϊκές Αντιπροσωπείες. Υπό συγκεκριμένους όρους και κατόπιν προσαρμογής στις ανάγκες των τρίτων χωρών, μερικές από τις καλύτερες ετήσιες εκδηλώσεις, όπως οι Νύχτες των Ερευνητών, οι εκθέσεις βιβλίων (π.χ. νέοι Ευρωπαίοι συγγραφείς συναντούν τους τοπικούς συγγραφείς), τα ευρωπαϊκά φεστιβάλ κινηματογράφου, στοχευμένες εκδηλώσεις για την Ημέρα της Γυναίκας, τα βραβεία της Ε.Ε. για συγγραφείς, ταινίες, βιβλία κ.λπ., θα μπορούσαν να οργανωθούν και σε τρίτες χώρες, ώστε να συμμετέχει η τοπική κοινωνία (Triandafyllidou & Szűcs, 2017, σελ. 4). Αυτό θα μπορούσε να σημάνει τη μετατόπιση από την προβολή της Ε.Ε. στις τρίτες χώρες στη πραγματική συμμετοχή των χωρών αυτών στον ευρωπαϊκό πολιτισμό, κληρονομιά, γλώσσες και πολιτικές (π.χ. κλίμα, ψηφιακή, κ.λπ.) (όπ.π.).

5. Τα Προγράμματα Εξωτερικής Στρατηγικής της Ε.Ε. για τον Πολιτισμό

5.1. Τα Προγράμματα του Δικτύου EUNIC

Τα προγράμματα, που αναλαμβάνει το δίκτυο EUNIC, δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων στις λεγόμενες «εύθραυστες» χώρες και περιοχές και στη σύνδεση πολιτισμού με την ειρήνη για την άρση των συγκρούσεων (Balta, 2021, σελ. 5). Οι πολιτιστικές σχέσεις μπορούν να συμβάλουν στην

αντιμετώπιση της οικονομικής, περιβαλλοντικής, πολιτικής και κοινωνικής ευθραυστότητας (Balta, 2021, σελ. 6). Τα προγράμματα περιλαμβάνουν είτε έναν επικεφαλής οργανισμό είτε δύο οργανισμούς σε δύο χώρες, οπότε πρόκειται για διμερή έργα και συνήθως για διεθνή αναπτυξιακά προγράμματα είτε ακόμα και πολλαπλούς φορείς από πολλές χώρες (όπ.π., σελ. 21).

Από τα 40 προγράμματα, που έχει αναλάβει το EUNIC από την ίδρυσή του, θα ήταν χρήσιμο να γίνει αναφορά στα σημαντικότερα προγράμματα, που έχουν διενεργηθεί τα χρόνια, από το 2016 και εξής, με διάρκεια άνω του ενός έτους και με μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα.

Το πρόγραμμα Artivism in the Horn of Africa, κατά τα έτη 2017 και 2018 είχε ως επικεφαλής οργανισμό το Βρετανικό Συμβούλιο και αφορούσε το Σουδάν και την Αιθιοπία, ενώ το θέμα ήταν η κοινωνική αλλαγή μέσω των τεχνών και του πολιτισμού (Balta, 2021, σελ. 29).

Το πρόγραμμα Cultural Protection Fund είναι σε εξέλιξη από το 2016, έχει ως επικεφαλής οργανισμό το Βρετανικό Συμβούλιο και αφορά 19 χώρες στην Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Ασία και έχει ως κύριο θέμα την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και τη συμβολή της στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Το Πρόγραμμα Restoration of the Great Mosque in Djenne είχε ως επικεφαλής οργανισμό τον Ισπανικό Οργανισμό Διεθνούς Συνεργασίας για την Ανάπτυξη (AECID), αφορούσε το Μάλι τα έτη 2017-2019 και τα κύρια θέματα ήταν η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και η αειφόρος ανάπτυξη (όπ.π.).

Το Πρόγραμμα Colomboscope διενεργήθηκε από το Fold Media Collective, το cluster του EUNIC στη Σρι Λάνκα και την αντιπροσωπεία της E.E. στη Σρι Λάνκα και τις Μαλδίβες. Αφορούσε την Σρι Λάνκα, είναι σε εξέλιξη από το 2013 και αποσκοπεί στην ενίσχυση της τοπικής καλλιτεχνικής σκηνής, τη συζήτηση κοινωνικών και πολιτικών θεμάτων και την ενθάρρυνση των διεθνών συνδέσεων (όπ.π., σελ. 30).

Το Πρόγραμμα Support for Institutional Action to Protect and Recover Iraqi Cultural Heritage εκπονήθηκε από τα Υπουργεία Πολιτισμού και Εξωτερικών της Ιταλίας, καθώς και από τον Ιταλικό Οργανισμό για την Αναπτυξιακή Συνεργασία (AICS) στη

Δημοκρατία του Ιράκ κατά τα έτη 2003-2019, με στόχο τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς (Balta, 2021, σελ. 30). Το Πρόγραμμα Martin Roth-Initiative, με πρωτοβουλία του Institut für Auslandsbeziehungen και του Goethe-Institut, είναι σε εξέλιξη από το 2018, αφορά καλλιτέχνες και πολιτιστικούς παράγοντες που βρίσκονται σε κίνδυνο λόγω της δουλειάς τους και αποσκοπεί στην ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης και την ενίσχυση των πολιτιστικών τομέων (όπ.π.).

Τέλος, το Πρόγραμμα Creative Force αποτελεί πρωτοβουλία του Σουηδικού Ινστιτούτου, καλύπτει 29 χώρες στην Αφρική, την Ασία, τη Μέση Ανατολή, τη Βόρεια Αφρική, την Ανατολική Ευρώπη και την Τουρκία. Είναι σε εξέλιξη από το 2009 και έχει στόχο την ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ελευθερίας της έκφρασης και της δημοκρατίας (όπ.π., σελ. 31).

5.2. Θεματικά Προγράμματα

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, υπάρχει μεγάλη ποικιλία θεματικών προγραμμάτων, με πολλαπλούς στόχους, μεταξύ των οποίων είναι και οι διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις της Ένωσης. Μερικά από τα προγράμματα αυτά είναι το Μέσο Εταιρικής Σχέσης (ΜΕΣ), το Ευρωπαϊκό Μέσο για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΜΔΑΔ), τα «Παγκόσμια Δημόσια Αγαθά και Προκλήσεις» του Μηχανισμού Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΜΑΣ) και ο Μηχανισμός Συμβολής στη Σταθερότητα και την Ειρήνη (IcSP) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ύπατη Εκπρόσωπος για Θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, 2016, σελ. 6). Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, η ανάλυση επικεντρώνεται στο Πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη», καθώς αποτελεί το μεγαλύτερο και το πιο δεδομένο θεματικό πρόγραμμα, που είναι αμιγώς εστιασμένο στον πολιτιστικό τομέα.

Στις 14 Δεκεμβρίου 2020, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο κατέληξαν σε πολιτική συμφωνία, που εξασφαλίζει χρηματοδότηση ύψους 2,2 δισεκατομμυρίων ευρώ για το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» για την περίοδο 2021-2027 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, n.d., Θεματολογικά Δελτία για την Ε.Ε., Πολιτισμός).

Το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» διακρίνεται σε 2 υποπρογράμματα, το «Πολιτισμός» και το «Media». Στη νέα προγραμματική περίοδο δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στη διεθνή δημιουργία και την καινοτομία, μεγαλύτερη υποστήριξη στον ευρωπαϊκό οπτικοακουστικό τομέα, ώστε να καταστεί πιο ανταγωνιστικός παγκοσμίως, διευρύνεται το πρόγραμμα κινητικότητας για καλλιτέχνες και επαγγελματίες και χρηματοδοτούνται ευρείες δράσεις, που στοχεύουν στις ανάγκες συγκεκριμένων δημιουργικών τομέων, όπως η μουσική, η αρχιτεκτονική και η πολιτιστική κληρονομιά (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, n.d., Culture and Creativity, About the Creative Europe Programme).

Η εξωτερική διάσταση του Προγράμματος έγκειται στο ότι το Πρόγραμμα είναι ανοικτό σε δράσεις διμερούς ή πολυμερούς συνεργασίας με τρίτες χώρες. Για παράδειγμα, οι υποψήφιοι προς ένταξη χώρες και οι δυνάμει υποψήφιοι χώρες συμμετέχουν στο υποπρόγραμμα «Πολιτισμός» του Προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πολιτισμός και Δημιουργικότητα, Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις). Επίσης, το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» της Ε.Ε. για την περίοδο 2014-20 επέτρεψε στις χώρες της Ευρωπαϊκής Γειτονίας να συμμετέχουν πλήρως, εφόσον πληρούσαν τις αναγκαίες προϋποθέσεις. Η Αρμενία, η Γεωργία, η Μολδαβία, η Τυνησία και η Ουκρανία έγιναν μέλη του Προγράμματος αυτού (όπ.π.).

Η συμβολή του Προγράμματος είναι εξέχουσα για τον πολιτιστικό, οικονομικό και κοινωνικό τομέα, διότι ενθαρρύνεται η συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα και συνεργασίες, που αυξάνουν την επιρροή των Ευρωπαίων επαγγελματιών του πολιτιστικού τομέα διεθνώς, ενισχύεται η δημιουργικότητα, η καινοτομία, η έρευνα και η ανάπτυξη, αυξάνονται η απασχολησιμότητα και οι επενδύσεις στον δημιουργικό και πολιτιστικό τομέα, προσφέρονται νέες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες στο εργατικό δυναμικό και επιτυγχάνεται η διεύρυνση του κοινού (SQW Group & Oxford Innovation, 2021, σελ. 2).

Ωστόσο, σύμφωνα με τη συνέντευξη¹ που διενήργησε η γράφουσα με την κ. Ειρήνη Κομνηνού, Προϊσταμένη του Τμήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης της Δ/σης Διεθνών Σχέσεων και Ε.Ε. του ΥΠΠΟΑ, που λειτουργεί ως το Γραφείο Αντιπροσώπευσης για τη

---

¹ Βλ. Παράρτημα της παρούσας εργασίας, σελ. 71.

«Δημιουργική Ευρώπη» της Ελλάδας, σε σχέση με τις τρίτες χώρες, εκτός Ε.Ε., θα ήταν δυνατό να αναληφθούν πιο απτές δράσεις. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, το Πρόγραμμα να χρηματοδοτεί δράσεις σε τρίτες χώρες με μεγαλύτερα ποσοστά χρηματοδότησης ή με εξειδικευμένες δράσεις εξ ολοκλήρου χρηματοδοτούμενες από το Πρόγραμμα. Οι καλές πρακτικές, που προκύπτουν από τα projects, θα μπορούσαν να υλοποιούνται και να προωθούνται σε χώρες εκτός Ε.Ε., μέσω άλλου ειδικού κονδυλίου.

5.3. Γεωγραφικά Προγράμματα

Πολιτική Διεύρυνσης

Οι υποψήφιες και δυνάμει υποψήφιες χώρες, δηλαδή οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και η Τουρκία έχουν ιδιαίτερη σημασία για τις εξωτερικές πολιτικές της Ε.Ε. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ύπατη Εκπρόσωπος για Θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, 2016, σελ. 6). Η Ε.Ε. στηρίζει τα πολιτιστικά προγράμματα στα Δυτικά Βαλκάνια για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου, της συμφιλίωσης και της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο της «Διαδικασίας της Λουμπλιάνας I και II», που ανέλαβαν από κοινού η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της Ευρώπης, επενδύθηκαν σημαντικοί πόροι για την αποκατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς στη νοτιοανατολική Ευρώπη (όπ.π.). Μεταξύ των δράσεων συγκαταλέγονται ο διαγωνισμός για σχέδια πολιτιστικής συνεργασίας με τα Δυτικά Βαλκάνια και το διακρατικό πρόγραμμα συνεργασίας Interreg B με τα Δυτικά Βαλκάνια (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, n.d., Πολιτισμός και Δημιουργικότητα, Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις).

Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας διέπει τις σχέσεις της Ε.Ε. με 16 από τις πλησιέστερες ανατολικές και νότιες, γειτονικές της, χώρες. Η διαφοροποιημένη διμερής προσέγγιση κάθε χώρας εταίρου συμπληρώνεται από πρωτοβουλίες περιφερειακής συνεργασίας στη νότια Μεσόγειο και από την ανατολική εταιρική σχέση με την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Λευκορωσία, τη Γεωργία, τη Μολδαβία και την

Ουκρανία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ύπατη Εκπρόσωπος για Θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, 2016, σελ. 7). Η πλατφόρμα 4 χρησιμεύει ως φόρουμ για την ενίσχυση της συνεργασίας και του πολιτικού διαλόγου (όπ.π.). Ο ευρωπαϊκός μηχανισμός γειτονίας χορήγησε 17 εκατ. Ευρώ τα έτη 2014-2017 για τη στήριξη των μέσων ενημέρωσης και του πολιτισμού, με στόχο την ανάπτυξη της νότιας Μεσογείου (όπ.π.).

Αναπτυξιακή Συνεργασία

Στόχος του Μηχανισμού Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΜΑΣ) είναι η μείωση της φτώχειας, η προώθηση της βιώσιμης οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης και η ενίσχυση του κράτους δικαίου (όπ.π.). Ο εξέχων ρόλος του πολιτισμού περιλαμβάνεται στις δύο βασικές συνιστώσες του Μηχανισμού, δηλαδή α) στα γεωγραφικά προγράμματα για τη στήριξη της συνεργασίας με 47 περίπου αναπτυσσόμενες χώρες στη Λατινική Αμερική, Νότια Ασία, Βόρεια και Νοτιανατολική Ασία, Κεντρική Ασία, Μέση Ανατολή και Νότια Αφρική και β) στο νέο panaφρικανικό πρόγραμμα για τη στήριξη της στρατηγικής εταιρικής σχέσης μεταξύ Ε.Ε. και Αφρικής (όπ.π.).

Προγράμματα με Στρατηγικούς Εταίρους

Οι δύο μεγαλύτεροι στρατηγικοί εταίροι της Ε.Ε. είναι η Κορέα και η Κίνα. Το πρωτόκολλο πολιτιστικής συνεργασίας Ε.Ε.-Κορέας συνήφθη το 2009, στο πλαίσιο της συμφωνίας ελεύθερων συναλλαγών Ε.Ε.-Κορέας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, n.d., Πολιτισμός και Δημιουργικότητα, Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις) για ανταλλαγές, όσον αφορά τις πολιτιστικές δραστηριότητες, τα εμπορεύματα και τις υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένου του οπτικοακουστικού τομέα (όπ.π.).

Η συνεργασία με την Κίνα περιλαμβάνει α) το σχέδιο εμπορικής συνεργασίας Ε.Ε.-Κίνας II, το οποίο υποστήριξε τον διάλογο πολιτικής για τον πολιτιστικό και τον δημιουργικό κλάδο μέσω της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών και β) μια από κοινού χαρτογράφηση του πολιτιστικού και του δημιουργικού τοπίου Ε.Ε.-Κίνας (όπ.π.).

6. Κριτική Αποτίμηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις

Ανάλυση SWOT

Η ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις εξαρτάται από παράγοντες, που μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε εσωτερικούς και εξωτερικούς. Μια ανάλυση SWOT αποτελεί ένα εργαλείο κατηγοριοποίησης των δύο επιπέδων. Τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες αποτελούν τους εσωτερικούς παράγοντες, ενώ οι ευκαιρίες και οι απειλές αφορούν το εξωτερικό περιβάλλον, στο οποίο θα πρέπει να λειτουργήσει η Ε.Ε. (Higgott, 2020, σελ. 21).

Τα Δυνατά Σημεία

Το Υπερεθνικό Επίπεδο ως Στέρεα Βάση Ανάπτυξης της Στρατηγικής

Οι περισσότερες πρωτοβουλίες έχουν αναληφθεί από το λεγόμενο νομοθετικό τρίγωνο (Επιτροπή, Συμβούλιο και Κοινοβούλιο) από το 2007 και εξής, ενώ στην πράξη, η εξωτερική πολιτιστική πολιτική εφαρμόζεται από τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. και τα πολιτιστικά ινστιτούτα τους (Trobbiani & Ρανόν, 2019, σελ.13). Προθυμία, για να προχωρήσει η διαδικασία, επιδείχθηκε και από τη Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης, Νεολαίας, Αθλητισμού και Πολιτισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, ιδιαίτερα υπό την ηγεσία της Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για Εξωτερικές Υποθέσεις και Πολιτική Ασφάλειας, κ. Federica Mogherini. Ακόμη, οικονομικοί και ανθρώπινοι πόροι διατέθηκαν για τη νέα στρατηγική, την υποστήριξη, παροχή συμβουλών και εκπαίδευση μέσω της εγκατάστασης της Πλατφόρμας Πολιτιστικής Διπλωματίας και για την ενίσχυση του δικτύου EUNIC (Trobbiani & Ρανόν, 2020, σελ. 220).

Κράτη-μέλη: Πολιτική Υποστήριξη

Τα τελευταία χρόνια, φαίνεται να συνειδητοποιείται από τα κράτη-μέλη η σημασία του πολιτισμού για την οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή και τις διεθνείς σχέσεις. Η προθυμία και η συναίνεση των κρατών-μελών επισημοποιήθηκαν σε διάφορα έγγραφα, με κορυφαία εκείνα των Συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τα έτη 2008 και 2018 (Trobbiani & Ρανόν, 2020, σελ. 220). Τουλάχιστον σε διακηρυκτικό επίπεδο, η διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις στοχεύει στη δημιουργία μιας «ενισχυμένης συνεργασίας» με τα κράτη-μέλη, είτε σε επίπεδο εθνικών πολιτιστικών ιδρυμάτων είτε σε επίπεδο των καθ' ύλην αρμόδιων Υπουργείων (όπ.π.).

Η εξέλιξη αυτή είναι σημαντική, αν λάβουμε υπόψη μας ότι το άρθρο 167 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) καθιστά σαφές ότι η αρμοδιότητα για την ανάληψη πολιτιστικής δράσης ανήκει κατεξοχήν στα κράτη-μέλη, προσδίδοντάς τους πρωταγωνιστικό ρόλο. Αντιθέτως, ο ρόλος της Ε.Ε. περιορίζεται στην ενθάρρυνση της συνεργασίας των κρατών-μελών και στην υποστήριξη της δραστηριότητάς τους με συμπληρωματικές δράσεις, αποβλέποντας στο σεβασμό και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτισμών της (Ψυχογιού, 2015, σελ. 5).

Ωστόσο, αναπόφευκτα, τα 2 βασικά ερωτήματα, που προκύπτουν είναι τα εξής: α) εξαιτίας της στενά οριοθετημένης πολιτιστικής εντολής, που δόθηκε στην Ε.Ε, σε ποιο βαθμό στο μέλλον τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. θα υποστηρίξουν μια κοινή στρατηγική προσέγγιση και θα εφαρμόσουν ενισχυμένη συνεργασία σε τρίτες χώρες και β) είναι όντως η αρχή της επικουρικότητας δυνατό σημείο ή μήπως ήρθε ο καιρός για μια ενιαία ευρωπαϊκή πολιτιστική πολιτική;

Κράτη-μέλη και Πολιτιστικά Ινστιτούτα: Κορυφαία Συνδρομή στην Ευρωπαϊκή

Στρατηγική

Παράλληλα με τη διαδικασία χάραξης πολιτικής, το δίκτυο EUNIC και τα Εθνικά Ινστιτούτα για τον πολιτισμό έχουν κεντρικό ρόλο στον καθορισμό της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής. Προς τούτο, παράγουν μελέτες, εκθέσεις,

συζητήσεις και συνεργάζονται ενεργά με τρίτες χώρες για την υλοποίηση καινοτόμων έργων (Trobbiani & Pανόν, 2019, σελ. 13).

Κοινωνία των πολιτών: Κινητήριοις Μοχλός

Η νέα ευρωπαϊκή πολιτιστική πολιτική στηρίζεται στην ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος και της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών (όπ.π., σελ.15). Επιχειρείται συμφωνία με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και για το λόγο αυτό η δημιουργία των Ευρωπαϊκών Δημόσιων Χώρων δίνει βήμα σε πολιτιστικούς φορείς, που προέρχονται από την κοινωνία των πολιτών, δηλαδή σε δίκτυα δημόσιων και ιδιωτικών πολιτιστικών ιδρυμάτων και ενώσεων, μεμονωμένων ιδρυμάτων, πανεπιστημίων και μουσείων, πολιτιστικούς συλλόγους και καλλιτέχνες (όπ.π., σελ. 6). Αξίζει να αναφερθεί, συμπληρωματικά, ότι η Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης, που ολοκληρώθηκε στις 9/5/2022, αποτελεί μια μοναδική και επίκαιρη ευκαιρία για τους Ευρωπαίους πολίτες να συζητήσουν τις προκλήσεις της Ευρώπης και τις προτεραιότητές της σε πολλούς τομείς, ανάμεσα στους οποίους είναι και ο πολιτισμός. Με την σειρά τους, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχουν δεσμευθεί να δώσουν συνέχεια στις συστάσεις/προτάσεις των πολιτών (Ευρωπαϊκή Ένωση-Ευροπα, n.d., Τι είναι η διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης;).

Αδυναμίες

Θεσμικά Όργανα: Ασάφειες και Αβεβαιότητα

Σε επίπεδο ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, η έκταση της εφαρμογής των πολιτικών τους αποτελεί πηγή αβεβαιότητας και εγείρονται αμφιβολίες για τη βιωσιμότητά τους. Ο πολιτισμός δεν αντιμετωπίζεται ως αυτοσκοπός, αλλά ως πεδίο πρακτικών εφαρμογών, με πολιτικούς και αναπτυξιακούς στόχους. Επίσης, μεταξύ της τρέχουσας προθυμίας για μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις και της εσωτερίκευσης και εφαρμογής της, μεσολαβεί ένας θεμελιώδης πολιτικός παράγοντας: ο ρόλος των άτυπων συμπεριφορών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην Ε.Ε. (Trobbiani & Pανόν, 2019, σελ. 7).

Λόγω της φύσης της Ε.Ε. ως πολυεπίπεδου συστήματος διακυβέρνησης, με διαφοροποιημένες αρμοδιότητες ανάλογα με τον τομέα πολιτικής, οι αποφάσεις συχνά λαμβάνονται ανεπίσημα με ad-hoc τρόπο, ως απάντηση σε συγκεκριμένα προβλήματα και συνήθως εξαρτώνται από τις προσωπικές στάσεις των αξιωματούχων της Ε.Ε. Για παράδειγμα, οι προσωπικότητες και η υποστήριξη τόσο από την Ύπατη Εκπρόσωπο της Ε.Ε. για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, κ. Mogherini, όσο και από τον Επίτροπο για θέματα Εκπαίδευσης, Πολιτισμού, Νεολαίας και Αθλητισμού, κ. Navraetsics, έπαιξαν κεντρικό ρόλο στο να τεθεί ο πολιτισμός υψηλότερα στην ημερήσια διάταξη για τις εξωτερικές σχέσεις. Αυτό που όμως προβληματίζει είναι κατά πόσο η πολιτική αυτή θα συνεχισθεί με ένα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και μια Επιτροπή με μεγάλα ποσοστά ευρωσκεπτικιστικών πολιτικών δυνάμεων (Trobbiani & Ρανόν, 2019, σελ. 7).

Κράτη-μέλη: Το Δύσκολο Διακύβευμα των Πολιτικών Ισορροπιών

Τα όρια της μελλοντικής ενισχυμένης συνεργασίας των κρατών-μελών βρίσκονται στη δυναμική, που υπάρχει μέσα στα ίδια τα κράτη-μέλη. Τα τελευταία χρόνια λόγω και της διάδοσης των προσεγγίσεων *realpolitik*, γίνεται προσπάθεια από πολλές κυβερνήσεις να μειώσουν την αυτονομία των πολιτιστικών τους ιδρυμάτων και να ελέγχουν τις δραστηριότητές τους (όπ.π.).

Επιπλέον, οι θεσμικές Υπηρεσίες της Ε.Ε. δεν επιχείρησαν και δεν κατάφεραν να συγκροτήσουν μια ευρωπαϊκή πολιτισμική ταυτότητα. Κάτι τέτοιο θα είχε καταλυτική επίδραση στην ενοποίηση και την εμβάθυνση των πολιτικών. Έτσι, η έλλειψη ολοκλήρωσης της Ε.Ε., η ανυπαρξία ευρωπαϊκής πολιτιστικής ταυτότητας, η απουσία πολιτικών υποστηρίξις της και η αδυναμία της ευρωπαϊκής γραφειοκρατίας να υποστηρίξει το εγχώριο-τοπικό στοιχείο, αποτελούν πρώτης τάξεως ευκαιρίες για τον εθνικιστικό και λαϊκιστικό λόγο να βρει γόνιμο έδαφος και να αποτελέσει το νέο εσωτερικό περιβάλλον, στο οποίο καλείται να λειτουργήσει η ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις. Σε πολλές περιπτώσεις, οι λαοί αντιλαμβάνονται την Ε.Ε. ως χώρο οικονομικής επιδίωξης και πολιτιστικής ισοπέδωσης. Ο λαϊκισμός τονίζει τον αποκλειστικό και ανταγωνιστικό χαρακτήρα του πολιτισμού, κεφαλαιοποιώντας την πολιτική του φόβου απέναντι σε Άλλους, που είναι εθνοπολιτισμικά διαφορετικοί (όπ.π., σελ. 8). Όλα αυτά έρχονται σε άμεση σύγκρουση με

τον εξωστρεφή προσανατολισμό των πολιτιστικών σχέσεων και μάλιστα της Ε.Ε. ως παράγοντα εξωτερικής πολιτικής. Ως αποτέλεσμα, το πολυπολιτισμικό υπόδειγμα της Ε.Ε. αντιμετωπίζει σοβαρή κριτική και το ερώτημα, που προκύπτει, είναι ποια εικόνα μπορεί να προβάλλει η Ε.Ε. στο εξωτερικό, όσον αφορά τον πολιτισμό, εάν τα ίδια της τα μέλη αμφισβητούν τα δικά της πολιτιστικά και πολιτικά επιτεύγματα εσωτερικά (Trobbiani & Ραβόν, 2019, σελ. 8).

Μια άλλη σημαντική εσωτερική αδυναμία είναι ο αντίκτυπος του Brexit και η μερική απώλεια ικανότητας, τεχνογνωσίας και δικτύων στη θεωρία και την πράξη των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων, που παρέχει το Ηνωμένο Βασίλειο, παρά το γεγονός ότι παραμένει πλήρες μέλος του δικτύου EUNIC (Trobbiani & Ραβόν, 2020, σελ. 223).

Τέλος, τα μικρότερα κράτη-μέλη της Ε.Ε. δε συμμετέχουν εξίσου στην ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτιστική πολιτική και για αυτό πιέζουν εντονότερα για την ίδρυση οργανισμών τύπου ομπρέλα. Αν και έχουν λιγότερες δυνατότητες να ασκήσουν εξωτερική πολιτιστική πολιτική, λόγω της μικρότερης εμβέλειας του εθνικού τους δικτύου πολιτιστικών σχέσεων και ιδρυμάτων, είναι συνήθως περισσότερο πρόθυμα να συμμετάσχουν σε προγράμματα.

Κράτη-Μέλη και Πολιτιστικά Ινστιτούτα: Ενισχυμένη ή Διαφοροποιημένη Συνεργασία;

Η στρατηγική προσέγγιση ενισχυμένης συνεργασίας χαρακτηρίζεται από ασάφεια, χωρίς να υποστηρίζεται εξίσου από τα κράτη- μέλη της Ε.Ε. Ενώ με την Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2016 θεωρητικά δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στους στρατηγικούς εταίρους της Ε.Ε., που είναι ως επί το πλείστον ανεπτυγμένες ή αναδυόμενες οικονομικές δυνάμεις, το μεγαλύτερο μέρος της συζήτησης για την εξωτερική πολιτιστική πολιτική της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των βέλτιστων πρακτικών, εξακολουθεί να εστιάζει στις σχέσεις με τις αναπτυσσόμενες χώρες και ιδίως στην πολιτική γειτονίας (Trobbiani & Ραβόν, 2019, σελ. 16).

Επομένως, το βασικό ερώτημα που προκύπτει είναι σε ποιο βαθμό τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. θα υποστηρίξουν μια κοινή στρατηγική προσέγγιση και θα εφαρμόσουν την ενισχυμένη συνεργασία σε όλες τις περιπτώσεις των τρίτων χωρών (όπ.π., σελ. 7). Από τη μία πλευρά, η συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών της Ε.Ε. είναι όντως

ενισχυμένη στον τομέα των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων με τις αναπτυσσόμενες χώρες. Από την άλλη πλευρά, οι σχέσεις με ανεπτυγμένες και αναδυόμενες οικονομίες συχνά χαρακτηρίζονται από πιο στενές αντιλήψεις της πολιτιστικής διπλωματίας, που στοχεύουν στην αυτοπροβολή και τον ανταγωνισμό για τα πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά συμφέροντα (Trobbiani & Ρανόν, 2019, σελ. 7).

Ευκαιρίες

Η Νέα Ψηφιακή Εποχή

Μια σύγχρονη παγκόσμια πρόκληση προκύπτει από τη νέα ψηφιακή εποχή και την 4^η Βιομηχανική Επανάσταση. Σε πολλές περιπτώσεις, οι ψηφιακές τεχνολογίες διευκολύνουν τον παγκόσμιο διαπολιτισμικό διάλογο μέσω της χρήσης του διαδικτύου, των κοινωνικών μέσων δικτύωσης, των διαδραστικών ψηφιακών βάσεων και των έξυπνων κινητών συσκευών (Triandafyllidou & Szűcs, 2017, σελ. 5). Το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα μπορεί να είναι μεγάλο, κάνοντας γνωστά ευρέως τα ευρωπαϊκά πολιτιστικά προγράμματα, διαχέοντας τις σχετικές πληροφορίες και διευρύνοντας τον αντίκτυπό τους. Ακόμη, τα ηλεκτρονικά κοινωνικά μέσα δικτύωσης επιτρέπουν την καταπολέμηση της ελιτιστικής διάστασης, που ενδεχομένως ενέχουν οι πολιτιστικές πτυχές, συμβάλλοντας έτσι στη συνοχή και τη συνολική ευημερία του πληθυσμού (όπ.π.).

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός και η τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνίας πριν την πανδημία COVID-19 κατείχαν δευτερεύουσα θέση στη στρατηγική της Ε.Ε. για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, γεγονός που υπονόμει σοβαρά το εύρος, την ανθεκτικότητα και τον συνολικό αντίκτυπο μιας τέτοιας στρατηγικής (όπ.π.). Η πανδημική κρίση αποτέλεσε τον καταλύτη για τον ψηφιακό μετασχηματισμό ολόκληρου του πολιτιστικού τομέα της Ένωσης, ώστε να καταφέρει να είναι διεθνώς ανταγωνιστικός. Μια αναδυόμενη στρατηγική προσέγγιση της Ε.Ε. για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις θα πρέπει να ενσωματώνει ένα σαφέστερο σχέδιο για τη χρήση νέων καναλιών επικοινωνίας (Trobbiani & Ρανόν, 2019, σελ.16).

Το Διεθνές Περιβάλλον: Νέοι Δρόμοι και Τρόποι Επικοινωνίας

Η πολυπλοκότητα του σύγχρονου διπλωματικού περιβάλλοντος υπό το φως των νέων φορέων, των τεχνολογιών επικοινωνίας και των προσδοκιών του κοινού μπορούν να ανοίξουν το δρόμο, ώστε η Ε.Ε. να έχει ηγετικό ρόλο στις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις. Οι μετασχηματιστικές αλλαγές στα παγκόσμια δίκτυα και την κοινωνία των πολιτών, όπως η παγκοσμιοποίηση και οι τεχνολογικές καινοτομίες, έχουν δημιουργήσει μια παγκόσμια τάξη, στην οποία τα έθνη-κράτη δεν έχουν πλήρη έλεγχο (Trobbiani & Ρανόν, 2020, σελ 226).

Η καλύτερη προσέγγιση για την Ε.Ε. είναι να γίνει πόλος έλξης για ανεξάρτητους φορείς στον πολιτιστικό τομέα και εκείνες τις χώρες, ιδιαίτερα τις αναπτυσσόμενες, που έχουν ανάγκη την ανθρώπινη και κοινωνική ανάπτυξη, υποβοηθούμενη από τον πολιτισμό. Αυτό απαιτεί «επαναχαρτογράφηση» της γλώσσας και των περιεχομένων, που μεταδίδονται από την Ε.Ε, τα οποία κινδυνεύουν να βασιστούν στη μετα-αποικιακή παγκοσμιοποίηση των δικών της αξιών και μοντέλου (Trobbiani & Ρανόν, 2019, σελ. 9).

Η Εικόνα της Ε.Ε. Διεθνώς

Η Ευρώπη παραμένει ένας ελκυστικός πολιτιστικός πόλος διεθνώς, με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και σύγχρονη παραγωγή. Μια μελέτη του 2015 (Public Policy and Management Institute, 2015) σχετικά με το πώς εκλαμβάνεται πολιτιστικά η Ε.Ε. από τους διεθνείς εταίρους της, επιβεβαίωσε τη μεγάλη ελκυστικότητα του ευρωπαϊκού πολιτισμού σε πολλούς τομείς (Trobbiani & Ρανόν, 2020, σελ 225). Το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα σε συνδυασμό με την εικόνα της Ε.Ε. προς τα έξω αποτελούν σημαντικές ευκαιρίες για περαιτέρω ανάπτυξη της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής της.

Απειλές

Ο ρόλος του Πολιτισμού Παγκοσμίως: στροφή στα «Hard Power Politics»:

Ζούμε σε μια εποχή, όπου ο πολιτισμός πολύ συχνά εργαλειοποιείται στη διεθνή πολιτική, με αποτέλεσμα, αντί να λειτουργεί για την αποτροπή αντιπαραθέσεων, εν τέλει, να οδηγεί σε διάφορες μορφές πολιτιστικών συγκρούσεων. Η αναβίωση της «σκληρής» ισχύος ως καθοριστικού παράγοντα διαμόρφωσης των διεθνών σχέσεων μεταξύ των κρατών (Trobbiani & Ρανόν, 2020, σελ. 224), όπως χαρακτηριστικά φαίνεται στην περίπτωση του πολέμου, που ξεκίνησε στις 24 Φεβρουαρίου του 2022 μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, σε ευρωπαϊκό έδαφος, φαίνεται να υπονομεύει την «soft» πολιτική γενικότερα και το ρόλο του πολιτισμού σε αυτήν ειδικότερα. Τέτοιου είδους γεγονότα, πολλές φορές συνδεδεμένα και με άλλες παγκόσμιες κρίσεις, όπως είναι η σύγχρονη ενεργειακή και οικονομική κρίση, συνιστούν απειλές για την ανάπτυξη της Ε.Ε. ως σημαντικού παράγοντα στο πεδίο των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων. Ταυτόχρονα κινδυνεύουν να την θέσουν στο περιθώριο των εξελίξεων, λόγω της αδυναμίας πρόληψης και της εμφάνισης διαλυτικών εσωτερικών τάσεων στις μεγάλες κρίσεις, καταδεικνύοντας, ενδεχομένως, και τα όρια της πολιτιστικής διπλωματίας εν γένει για την παγκόσμια ειρήνη (όπ.π.).

Παραδοσιακοί Πολιτιστικοί Φορείς: Απώλεια της Δύναμής τους

Τα εθνικά πολιτιστικά ιδρύματα, όπως το Βρετανικό Συμβούλιο, το Goethe-Institut, το Θερβάντες, και ακόμη πιο μικρά, βλέπουν σταδιακά τον έλεγχο, που είχαν στο να ορίσουν την εικόνα της χώρας τους στο εξωτερικό, να φθίνει λόγω της συνεχώς αυξανόμενης ροής των ψηφιακών επικοινωνιών και της ταχείας εξέλιξης των ΤΠΕ (Trobbiani & Ρανόν, 2019, σελ. 9). Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο ρόλος των φυσικών αλληλεπιδράσεων των εθνικών πολιτιστικών ινστιτούτων, ως κύριων φυλάκων της εικόνας μιας χώρας στο εξωτερικό, περιορίζεται σταδιακά και μπορεί, μόνο εν μέρει, να αντισταθμιστεί από τις δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες και τα κοινωνικά μέσα δικτύωσης (Trobbiani & Ρανόν, 2020, σελ 224). Ο ευρύτερος ψηφιακός μετασχηματισμός της Ε.Ε. μπορεί να είναι μια ευκαιρία, μπορεί όμως να είναι και μια

πρόκληση, που μπορεί να μετατραπεί σε απειλή, αν δε συνοδεύεται με μια ολιστική ψηφιακή στρατηγική σε όλους τους τομείς πολιτικής της Ε.Ε.

7. Συμπεράσματα για την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις

Εν κατακλείδι, το μέλλον των ευρωπαϊκών διεθνών πολιτιστικών σχέσεων εξαρτάται από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες, που ξεπερνούν τα όρια της Ε.Ε. Παγκοσμίως, η «σκληρή» ισχύς φαίνεται να κερδίζει έδαφος έναντι της «ήπιας» ισχύος. Ο πολιτισμός θεωρείται όλο και περισσότερο ένα σύνολο εθνικών χαρακτηριστικών, που ορίζονται σε αντίθεση με τους Άλλους, παρά τη διάθεση και τα εργαλεία διαλόγου και συνεργασίας.

Όποια κι αν είναι η κατεύθυνση των διεθνών σχέσεων στο μέλλον, η ανάλυση της παρούσας ενότητας οδήγησε σε ένα εύρημα καίριας σημασίας. Η επένδυση σε ισχυρότερη συνεργασία εντός της Ε.Ε. και η ολοκλήρωση της στροφής από την παραδοσιακή διπλωματία στις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, δύνανται να δώσουν την ευκαιρία στην Ε.Ε. να αξιοποιήσει καλύτερα τα δυνατά της σημεία και τις ευκαιρίες της και να ελαχιστοποιήσει τις αδυναμίες της και απειλές. Η ανάγκη για συντονισμό και ολοκλήρωση της Ε.Ε. καθιστά απαραίτητη την προσπάθεια συγκρότησης ευρωπαϊκής συλλογικής πολιτισμικής ταυτότητας. Σημαντική προϋπόθεση είναι να υπάρχουν μηχανισμοί αξιολόγησης της διαδικασίας χάραξης πολιτικής, ο σχεδιασμός να βασίζεται σε δεδομένα και να περιλαμβάνει έναν συνδυασμό ποσοτικών και ποιοτικών προσεγγίσεων με σχετικές αναλυτικές μεθόδους μέτρησης του αντίκτυπου της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις (Trobbiani & Ρανόν, 2019, σελ. 16).

Β' Μέρος: Ο Ρόλος της Ελλάδας στη Στρατηγική της Ε.Ε. για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις

Έχοντας αναλύσει την ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, το δεύτερο μέρος της εργασίας εστιάζει στο ρόλο της Ελλάδας, προκειμένου να αναδειχθούν οι ευκαιρίες, που προκύπτουν μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας προκάλεσε από την αρχή το ενδιαφέρον της Ελλάδας για μελλοντική συμμετοχή. Έτσι, στις 8 Ιουνίου 1959 η χώρα μας υπέβαλε αίτηση σύνδεσης με την ΕΟΚ (Σακελλαρόπουλος, 2016, σελ. 56). Η υπογραφή της Σύμβασης πραγματοποιήθηκε το 1961. Η 5^η Ιουνίου 1975 αποτελεί ημερομηνία ορόσημο, καθώς η Ελλάδα υπέβαλε αίτηση προσχώρησης στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Η υπογραφή της Συνθήκης για την ένταξη της Ελλάδας στη Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα πραγματοποιήθηκε στις 28 Μαΐου 1979 και από την 1^η Ιανουαρίου 1981 η χώρα μας αποτέλεσε το 10^ο μέλος (όπ.π., σελ. 58).

Έκτοτε, η Ελλάδα, με σταθερό πνεύμα ευρωπαϊκής αλληλεγγύης, συμμετέχει στις πρωτοβουλίες για την περαιτέρω εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης σε όλους τους τομείς. Ειδικότερα, στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, η Ελλάδα υπήρξε ανέκαθεν μεταξύ των χωρών, που τάσσονταν υπέρ της ανάπτυξης μίας Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της ανάδειξης μιας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας (Υπουργείο Εξωτερικών, n.d., Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας). Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα υποστήριξε καθ' όλη τη διάρκεια της εξελικτικής διαδικασίας την ανάγκη ενίσχυσης της Ένωσης με μία ισχυρή εξωτερική πολιτική, η οποία θα διαθέτει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο, τη συνοχή, καθώς και τα επιχειρησιακά εργαλεία και προγράμματα για την ανάδειξη του ρόλου της Ένωσης στη διεθνή σκηνή (όπ.π.). Η Ελλάδα υποστηρίζει, επίσης, ενεργά τη νέα ευρωπαϊκή στρατηγική, που αποδίδει σημαντικό ρόλο στον πολιτισμό για την εξωτερική πολιτική, ως μέσο προώθησης του εκδημοκρατισμού, της ανάπτυξης, της παιδείας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ελευθερίας έκφρασης².

² Βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Επικαιρότητα, Πολιτιστική Διπλωματία: οι αξίες και ο πολιτισμός πρεσβευτές της Ευρώπης, Συνέντευξη με την Ολλανδή ευρωβουλευτή των Φιλελευθέρων, Marietje Schaake στις 07/12/2010.

Οι ενότητες, που ακολουθούν, εστιάζουν α) στα επί μέρους προγράμματα της Ε.Ε. και β) τις πολυμερείς ευρωπαϊκές συνεργασίες. Κι αυτό, γιατί, η αξιοποίηση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων συμβάλλει στο να έχει η χώρα μας ενεργό ρόλο στην προώθηση του πολιτισμού, στο πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων της Ε.Ε. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016, σελ. 5). Το υφιστάμενο πλαίσιο συνεργασίας και τα μέσα χρηματοδότησης της Ε.Ε. ποικίλλουν και περιλαμβάνουν πολλά διασυνοριακά προγράμματα (π.χ. πρόγραμμα Equal, κλπ). Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, η ανάλυση εστιάζει σε εκείνα τα χρηματοδοτικά εργαλεία, που αφορούν αποκλειστικά τη χώρα μας (ΕΣΠΑ) και σε όσα προωθούν τη θεματική και γεωγραφική διασυνοριακή συνεργασία στον τομέα των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων είτε ευθέως (Interreg, Creative Europe) είτε εμμέσως (Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας) μέσω της εξωστρέφειας.

Επιπλέον, εκτεταμένη αναφορά γίνεται σε επιλεγμένες πολυμερείς συνεργασίες (EUNIC, EUSAIR, CoMoCoSEE, Anna Lindt), καθώς η Ελλάδα απολαμβάνει το πλεονέκτημα μιας εξαιρετικής γεωπολιτικής θέσης, η οποία την τοποθετεί ως γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Η αναγνώριση του πολιτισμού ως βασικού μοχλού προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και η χρήση του σε ζώνες στρατηγικής σημασίας, όπως η Βόρειος Αφρική, τα Δυτικά Βαλκάνια και γενικότερα η Νοτιοανατολική Ευρώπη, αποτελούν μοναδικές ευκαιρίες, ικανές να αναδείξουν την Ελλάδα ως πολύτιμο εταίρο στις διαδικασίες ενοποίησης και ειρήνευσης (Κιζλάρη & Σιεχατέ, 2021, σελ. 29), στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις.

1. Αξιοποίηση των Χρηματοδοτικών Προγραμμάτων της Ε.Ε.

1.1. Ελλάδα και ΕΣΠΑ

Από το 1989 και εξής, μετά την ολοκλήρωση του πλαισίου των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων κατά τα έτη 1985-1988, ξεκινά η κατανομή των πόρων των διαρθρωτικών ταμείων στήριξης, στοχευμένα, σε τομεακούς και περιφερειακούς άξονες, με το Α' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ), το Β' ΚΠΣ 2000-2007, το Γ' ΚΠΣ 2007-2013 και το ΕΣΠΑ 2014-2020.

Σε όλη τη διάρκεια της περιόδου από το 1989 μέχρι σήμερα και συγκεκριμένα στο πλαίσιο των Α', Β' και Γ' ΚΠΣ, αλλά και με τα Εταιρικά Σύμφωνα για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2007-2013 και 2014-2020, οι χρηματοδοτικοί πόροι, που διοχετεύθηκαν στην Ελλάδα, ήταν πολλοί και σημαντικοί (Φωκάς, 2014, σελ. 82). Παρά τα όποια προβλήματα στο βαθμό απορρόφησης και την αποτελεσματική διαχείριση, οι κοινοτικές μεταβιβάσεις είχαν θετική ταμειακή επίδραση, συμβάλλοντας στην αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας και δημιουργώντας έτσι πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη (όπ.π., σελ. 54).

Όσον αφορά τον τομέα του πολιτισμού, σύμφωνα με τη συνέντευξη³, που διενήργησε η γράφουσα - για τις ανάγκες της εν λόγω εργασίας - με την κ. Καλογήρου από τη Μονάδα Γ' Παρακολούθησης & Συντονισμού των Τομεακών Προγραμμάτων και Εφαρμογής Τομεακών Πολιτικών ΕΣΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων, στο Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης ήταν η πρώτη και η μόνη φορά, που ο πολιτισμός τέθηκε ως αυτοτελής τομέας και υπήρχε διακριτό πρόγραμμα. Σύμφωνα με την κ. Καλογήρου, τα χρηματοδοτηθέντα έργα ανήλθαν στο ποσό των 1,1 δις Ευρώ, συμπεριλαμβανομένων και των πόρων, που αντλήθηκαν από τα περιφερειακά και τομεακά προγράμματα, για να αξιοποιηθούν για τον πολιτισμό. Στον τομέα του σύγχρονου πολιτισμού μερικά παραδείγματα έργων ήταν α) η δημιουργία νέων χώρων (π.χ. Συνεδριακό και Πολιτιστικό Κέντρο Κομοτηνής, Μουσείο Μπενάκη, Εθνικό Θέατρο, νέο πολιτιστικό ίδρυμα Μιχάλης Κακογιάννης) και β) η δημιουργία νέων θεσμών (π.χ. Διεθνής Triennale χαρακτηριστικής Ρόδου, Art-Athina, πρώτη Biennale Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης) (Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. «Πολιτισμός», Τελική Έκθεση Εκτέλεσης Ε.Π. «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 2000-2006», σελ. 13). Στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς, μερικά παραδείγματα είναι η δημιουργία νέων και η επέκταση μουσείων α) εθνικής εμβέλειας (π.χ. Νέο Μουσείο Ακρόπολης) και β) περιφερειακής εμβέλειας (π.χ. Νέο Μουσείο Πατρών), καθώς και η προστασία και ανάδειξη μνημείων και αρχαιολογικών χώρων (π.χ. Ακρόπολη Αθηνών, Αρχαία Μεσσήνη) (όπ.π., σελ. 12).

---

³ Βλ. Παράρτημα της παρούσας εργασίας, σελ. 73.

Ωστόσο, από το τέλος του Γ' ΚΠΣ και εξής, δεν υπάρχει πλέον διακριτό πρόγραμμα για τον πολιτισμό. Στο ΕΣΠΑ 2007-2013 υπήρχαν κωδικοί για την ανάπτυξη της πολιτιστικής υποδομής και τη βελτίωση των πολιτιστικών υπηρεσιών σε τομεακά και περιφερειακά προγράμματα. Παραδείγματα αποτελούν η χρηματοδότηση και ο εξοπλισμός του Ακροπόλ Παλλάς, του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονου Τέχνης και της Bienale Αθηνών. Συνολικά, σύμφωνα με την κ. Καλογήρου, κατά τα έτη 2007-2013 διατέθηκαν περίπου 666.000.000 ευρώ για τον πολιτισμό⁴.

Κατά την προγραμματική περίοδο ΕΣΠΑ 2014-2020, που ακόμη δεν έχει ολοκληρωθεί, σύμφωνα με την κ. Καλογήρου, 300 έργα για τον πολιτισμό είναι εν εξελίξει σε τομεακά και περιφερειακά προγράμματα⁵.

Η συμβολή των προγραμμάτων ΕΣΠΑ υπήρξε - διαχρονικά - κομβική για την ανάδειξη τόσο της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας όσο και του σύγχρονου πολιτισμού της. Τα προγράμματα ΕΣΠΑ έχουν συμβάλει στη δημιουργία νέων υποδομών, στην αποκατάσταση υποδομών για νέα χρήση και έχουν αναπτυξιακό χαρακτήρα, καθώς συμβάλλουν στην αναβάθμιση ολόκληρων περιοχών. Επίσης, η συμβολή τους υπήρξε καταλυτική στον τομέα ανάπτυξης δομών της πληροφορικής, ενώ παράλληλα προσέφεραν μια προγραμματοκεντρική προσέγγιση στον τομέα της πολιτιστικής διαχείρισης, όπου μακροπρόθεσμοι στόχοι εξειδικεύονται σε μεγάλα προγράμματα, τα οποία, κατόπιν, ταξινομούνται από το γενικό και σύνθετο στο συγκεκριμένο χρονικά και τοπικά, για την καλύτερη επίτευξη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων.

Ωστόσο, η έμφαση της ελληνικής πολιτείας διαχρονικά δινόταν, ως επί το πλείστον, στις υποδομές και λιγότερο στις λειτουργίες, με αποτέλεσμα η εξωστρέφεια των πολιτιστικών φορέων να αποτελεί ακόμη ζητούμενο. Για παράδειγμα, ο εκσυγχρονισμός και ψηφιακός μετασχηματισμός των πολιτιστικών υπηρεσιών και οργανισμών, έτσι ώστε να επιτευχθεί διεύρυνση του κοινού πέραν των ελληνικών συνόρων, αλλά και η εισαγωγή καινοτομιών στον πολιτιστικό τομέα, όπως είναι η ενθάρρυνση εναλλακτικών προτύπων πολιτιστικής παραγωγής και διάθεσης, δεν αποτελούσαν προτεραιότητες του ελληνικού κράτους, τουλάχιστον μέχρι την πρόσφατη πανδημική κρίση και τις αρνητικές επιπτώσεις, που αυτή επέφερε.

---

⁴ Βλ. Παράρτημα της παρούσας εργασίας, σελ. 73.

⁵ Όπ.π.

1.2. Ελλάδα και Interreg

Το Interreg Europe αποτελεί ένα εμβληματικό πρόγραμμα της Ε.Ε., που στοχεύει στην ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας προς όφελος των πολιτών της Ε.Ε. Δημιουργήθηκε το 1990 για να δείξει ότι τα σύνορα δεν είναι διαχωριστικοί φραγμοί.

Πράγματι, έφερε κοντά τους Ευρωπαίους για να αντιμετωπίσουν κοινές προκλήσεις και να δημιουργήσουν νέες ευκαιρίες ανάπτυξης. Το Interreg περιλαμβάνει διασυνοριακά, διαπεριφερειακά και διακρατικά προγράμματα συνεργασίας σε διάφορους τομείς, μεταξύ των οποίων είναι και ο πολιτισμός (INTERREG, n.d., About Interreg). Επιπλέον, εμμέσως, συμβάλλει εποικοδομητικά στην ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, καθώς περιλαμβάνει προγράμματα συνεργασίας στον τομέα του πολιτισμού, τόσο με τις υπό ένταξη χώρες, όσο και με τις γειτονικές χώρες.

Στο πλαίσιο του Interreg, το ΥΠΠΟΑ, μέσω των υπηρεσιών του συμμετέχει σε εταιρικά σχήματα με α) ευρωπαϊκές χώρες, με σκοπό την οικοδόμηση μιας κοινής πολιτιστικής πολιτικής με εξωστρεφή προσανατολισμό, που με τη σειρά της θα συμβάλλει στη συνδιαμόρφωση της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις και β) με τρίτες χώρες, με σκοπό την από κοινού αντιμετώπιση προκλήσεων στον τομέα του πολιτισμού.

Παραδείγματα προγραμμάτων, στα οποία συμμετέχει η Ελλάδα, είναι τα παρακάτω:

Το έργο «Ανάδειξη Πολιτιστικής Κληρονομιάς ως μέσο Τοπικής Ανάπτυξης - Ελκυστικοί Προορισμοί», που εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας INTERREG V-A «Ελλάδα- Κύπρος 2014-2020», με χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και φορέα υλοποίησης την Εφορία Αρχαιοτήτων Λέσβου του ΥΠΠΟΑ (ΥΠΠΟΑ, n.d., Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ, Interreg). Το έργο προβλέπει εργασίες συντήρησης και εκσυγχρονισμού των υποδομών στον αρχαιολογικό χώρο της Ηφαιστίας στη Λήμνο.

Επιπλέον, το έργο «Πλοηγοί Ψηφιοποίησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς Εκκλησιών Κύπρου και Κρήτης/Ψηφιακό Αποσφράγισμα Αγιόνυμων Νήσων» εντάχθηκε στο

Πρόγραμμα Συνεργασίας Interreg V-A «Ελλάδα-Κύπρος 2014-2020», με συγχρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και φορέα υλοποίησης την Εφορία Αρχαιοτήτων Ηρακλείου του ΥΠΠΟΑ. Αντικείμενο είναι η δημιουργία μιας ψηφιακής υπηρεσίας για την παροχή βάσιμων πληροφοριών πολιτισμικού περιεχομένου και τη διασυνοριακή διασύνδεση πολιτισμικών πληροφοριών σε Κρήτη και Κύπρο (ΥΠΠΟΑ, n.d., Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ, Interreg).

Το έργο «Υδάτινοι Δρόμοι και Ιστορίες στο Ε4 μονοπάτι και στα Γεωπάρκα της Ανατολικής Μεσογείου» εντάχθηκε στο Πρόγραμμα Συνεργασίας Interreg V-A «Ελλάδα-Κύπρος 2014-2020», με συγχρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και φορέα υλοποίησης την Εφορία Αρχαιοτήτων Λασιθίου του ΥΠΠΟΑ. Το έργο αφορά στη βελτίωση και ενίσχυση της ελκυστικότητας περιοχών φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος μέσω της προστασίας και ανάδειξης σημαντικών «στοιχείων νερού» στην Κρήτη και την Κύπρο (όπ.π.).

Το έργο «BLUEMED» είναι ενταγμένο στο διακρατικό πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας Med 2014-2020 και υλοποιείται από την Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων ως εταίρο σε συνεργασία με άλλους 13 εταίρους από πέντε χώρες (Ελλάδα, Ιταλία, Κροατία, Κύπρος, και Ισπανία), με χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Αφορά στη μελέτη για πρώτη φορά σε παγκόσμιο επίπεδο των βέλτιστων πρακτικών για την προστασία και ανάδειξη της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς και τη δημιουργία υποβρυχίων μουσείων στη Μεσόγειο (όπ.π.).

Το έργο «Ενθάρρυνση της τουριστικής ανάπτυξης μέσω της διατήρησης και ανάδειξης των διασυνοριακών πολιτιστικών και φυσικών πόρων: MileSTONES II» εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας INTERREG IPA «Ελλάδα- Αλβανία 2014-2020», με χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και φορέα υλοποίησης την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων. Αντικείμενο του έργου είναι η συντήρηση του ναού των Ταξιαρχών στο χωριό Κωστανιανή, που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία του Δεσποτάτου της Ηπείρου (όπ.π.).

Το έργο «Στοχευμένες Δράσεις για τη διατήρηση, αποκατάσταση και ανάδειξη ιστορικών, πολιτιστικών και φυσικών αγαθών που ενθαρρύνουν τον τουρισμό, στη διασυνοριακή περιοχή Ελλάδας-Αλβανίας», εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας Interreg IPA «Ελλάδα-Αλβανία 2014-2020», με χρηματοδότηση από τον Μηχανισμό Προενταξιακής Βοήθειας II και φορέα υλοποίησης την Εφορεία Αρχαιοτήτων Καστοριάς του ΥΠΠΟΑ. Η Πράξη αφορά σε εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης στον Ι.Ν. Αγίου Γεωργίου Μουζεβίκη στην Καστοριά (ΥΠΠΟΑ, n.d., Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ, Interreg).

Τέλος, η πράξη «Πάρκο Λογοτεχνικών Ταξιδιών στην Ελλάδα και τη Μεγάλη Ιταλία» εντάχθηκε στο Πρόγραμμα Συνεργασίας Interreg V-A «Ελλάδα-Ιταλία Polysemi 2014-2020», με συγχρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Polysemi, n.d., Interreg Italy-Greece) και φορέα υλοποίησης τη Γενική Διεύθυνση Σύγχρονου Πολιτισμού του ΥΠΠΟΑ. Αντικείμενο του έργου είναι η δημιουργία μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης, προσβάσιμης δωρεάν σε τοπικούς πληθυσμούς και σε ένα διεθνές κοινό, στο πλαίσιο ενός νέου ποιοτικού και βιώσιμου μοντέλου λογοτεχνικού τουρισμού.

1.3. Ελλάδα και Creative Europe

Το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» 2021-2027, το οποίο είναι εν εξελίξει, αποτελείται από τα δύο υποπρογράμματα «Πολιτισμός» και «Media» και στηρίζει δράσεις, οι οποίες απευθύνονται σε πολιτιστικούς φορείς και οργανισμούς του οπτικοακουστικού τομέα, ενθαρρύνοντας τη διακρατική συνεργασία, τις πλατφόρμες και τα δίκτυα (ΥΠΠΟΑ, n.d., Δημιουργική Ευρώπη). Έτσι, οι πολιτιστικοί οργανισμοί μπορούν να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες, που υπάρχουν την εποχή της ψηφιακής τεχνολογίας και της παγκοσμιοποίησης και να συνεισφέρουν σε μία βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη μέσω της αύξησης των εργασιών τους (ΥΠΠΟΑ, Δημιουργική Ευρώπη).

Κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο 2014-2020, που έχει πλέον ολοκληρωθεί, η συνολική χρηματοδότηση των ελληνικών πολιτιστικών και δημιουργικών φορέων και οπτικοακουστικών οργανισμών ανήλθε στο ποσό του 1.462.000 ευρώ (όπ.π.).

Η μέτρηση του αντίκτυπου του Προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» με βάση μόνο την οικονομική του απόδοση θα ήταν αρκετά περιοριστική, καθώς τα οφέλη υπερβαίνουν κατά πολύ τη χρηματική επιχορήγηση καθ' εαυτή. Η επίδραση του Προγράμματος είναι καταλυτική στη δημιουργία διεθνών δικτύων, την αύξηση του κοινού, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Το Πρόγραμμα έχει προσφέρει στην Ελλάδα άμεσες και έμμεσες ευκαιρίες για επαγγελματική κατάρτιση και αναβάθμιση των δεξιοτήτων, με ιδιαίτερο όφελος για τους νεότερους επαγγελματίες. Αυτές οι ευκαιρίες έχουν συχνά οδηγήσει σε περαιτέρω ενίσχυση της απασχόλησης στο δημιουργικό τομέα, έχουν ευνοήσει την επιχειρηματικότητα και έχουν τονώσει τις διακρατικές συνέργειες. Ιδιαίτερα, τα διακρατικά σχέδια συνεργασίας, μικρής, μεσαίας και μεγάλης κλίμακας, είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη των διεθνών δικτύων και συνεργασιών στον τομέα του πολιτισμού.

Σύμφωνα με συνέντευξη⁶, που διενήργησε η γράφουσα, με την κ. Κομνηνού, προϊσταμένη του Τμήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης - του επίσημου φορέα προώθησης του υποπρογράμματος Πολιτισμός - της Δ/νσης Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης του ΥΠΠΟΑ, η διεθνής διάσταση του Προγράμματος έγκειται στην εξωστρέφεια και την αξιοποίηση της τεχνολογίας και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Η Ελλάδα, μέσω της ψηφιοποίησης, που προσφέρει το Πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη», προβάλλεται διεθνώς, καθώς οι δράσεις της, που αποτελούν και ευρωπαϊκές εκδηλώσεις, παρουσιάζονται και προωθούνται σε 40 χώρες του Προγράμματος (συμπεριλαμβανομένων και των 27 κρατών-μελών της Ε.Ε.), που έχουν υπογράψει μνημόνιο συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με βάση την προηγούμενη προγραμματική περίοδο. Μέσω του Προγράμματος, η Ελλάδα προβάλλει τους καλλιτέχνες και τα παράγωγα της καλλιτεχνικής τους δημιουργίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι κάποια πρωτότυπη και επιτυχημένη πολιτιστική δράση της Ελλάδας μπορεί να λειτουργήσει ως καλή πρακτική και να εφαρμοσθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ταυτόχρονα, το Πρόγραμμα φέρνει κοντά τους πολιτιστικούς φορείς και οργανισμούς από διάφορες χώρες, ενισχύοντας τις διακρατικές συνεργασίες, τη συμμετοχή σε διακρατικά projects και την πολιτιστική

---

⁶ Βλ. Παράρτημα της παρούσας εργασίας, σελ. 70.

συνδημιουργία. Με αυτόν τον τρόπο, η Ε.Ε., μέσω του πολιτισμού της, προσπαθεί να διακριθεί διεθνώς στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της συνακόλουθης πολιτιστικής - και όχι μόνο - ομογενοποίησης.

Αλλά και στον οπτικοακουστικό τομέα και ειδικότερα στον τομέα του κινηματογράφου, σύμφωνα με τις πληροφορίες, που αντλήθηκαν από την συνέντευξη⁷ με τον Υπεύθυνο Τύπου του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου - του επίσημου φορέα προώθησης του υποπρογράμματος Media - κ. Δημήτρη Μπούρα, η Ελλάδα αξιοποιώντας πλήρως το ευρωπαϊκό πλαίσιο και ειδικά το υποπρόγραμμα Media του «Creative Europe», διευρύνει την παραγωγική βάση του κινηματογράφου, ώστε να γίνει πιο ανταγωνιστικός και εξωστρεφής ο κλάδος, μέσα από την ενίσχυση της κινηματογραφικής παραγωγής. Με αυτόν τον τρόπο, στηρίζεται η ανάπτυξη και διανομή ταινιών και οπτικοακουστικών έργων με διεθνή απήχηση και ενισχύονται οι συμπαραγωγές με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ως μια στρατηγική ανάπτυξης ακροατηρίου. Έτσι λοιπόν, ελληνικός κινηματογράφος μπορεί να συμβάλει στη χάραξη της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις και ταυτόχρονα να αποτελέσει πρεσβευτή της χώρας μας, στο εξωτερικό.

1.4. Ελλάδα και Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Η πανδημική κρίση Covid-19 είχε καταστροφικές επιπτώσεις στις πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες. Η διακοπή των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, το κλείσιμο των μουσείων, αμφιθεάτρων, αιθουσών, βιβλιοθηκών, αρχαιολογικών χώρων, φεστιβάλ κλπ οδήγησε σε σημαντικές απώλειες εσόδων σε όλη την Ε.Ε.

Η κρίση ήταν ταυτόχρονα και επιταχυντής εξελίξεων σε διάφορους τομείς. Στον πολιτιστικό τομέα, έχει επιταχύνει τον ψηφιακό μετασχηματισμό και τις τεχνολογικές εξελίξεις, προσφέροντας νέες δυνατότητες, όσον αφορά τη δημιουργία περιεχομένου, την πρόσβαση σε υπηρεσίες και αγαθά και την αλληλεπίδραση με το κοινό. Ωστόσο, οι νέες αυτές ευκαιρίες δεν έχουν ακόμη αξιοποιηθεί πλήρως και εξίσου από όλα τα κράτη-μέλη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022, σελ. 2).

⁷ Βλ. Παράρτημα της παρούσας εργασίας, σελ. 78-79.

Προς τούτο, δημιουργήθηκε το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, το οποίο περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων για ευρύτερες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις σε πολλούς τομείς, μεταξύ των οποίων είναι και ο πολιτισμός. Ειδικότερα, το Ταμείο αποσκοπεί στην ενίσχυση της διεθνοποίησης του πολιτιστικού τομέα στα κράτη-μέλη μέσω της υποστήριξης της ανταγωνιστικότητας, της καινοτομίας, του εκσυγχρονισμού των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών, της αναβάθμισης των δεξιοτήτων των επαγγελματιών του χώρου και της ενδυνάμωσης του πολιτιστικού τουρισμού (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022, σελ. 5).

Σε επίπεδο σχεδιασμού, η Ελλάδα έχει υιοθετήσει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, που περιλαμβάνει πολλαπλά καινοτόμα μέτρα, με δεσπόζουσα την επένδυση «Ο Πολιτισμός ως Μοχλός Ανάπτυξης». Η επένδυση περιλαμβάνει υποέργα για την υποστήριξη των περιφερειακών στρατηγικών και των τοπικών βιοτεχνικών οικοσυστημάτων, τη διεύρυνση της χρήσης των αρχαιολογικών χώρων, την υποστήριξη του ψηφιακού μετασχηματισμού του πολιτισμού και των πολιτιστικών βιομηχανιών και για την προώθηση της κινηματογραφικής βιομηχανίας (ό.π., σελ. 7).

Σύμφωνα με τον Υφυπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού, αρμόδιο για θέματα Σύγχρονου Πολιτισμού, του ΥΠΠΟΑ, κ. Γιατρομανωλάκη, 250.000.000 ευρώ πρόκειται να διατεθούν για τον σύγχρονο πολιτισμό στη χώρα μας. Τα έργα, που έχουν χρηματοδοτηθεί, βρίσκονται ακόμη σε πρώιμο στάδιο υλοποίησης. Είναι όμως άξιες αναφοράς, ενδεικτικά, μερικές από τις καινοτόμες και εξωστρεφείς πολιτιστικές δράσεις, που έχουν σχεδιασθεί, όπως είναι α) η ανάπτυξη της ασημένιας οικονομίας, μέσω της ενίσχυσης του πολιτιστικού τουρισμού της τρίτης ηλικίας με 27.000.000 ευρώ, β) η διάσωση της χειροτεχνίας, μέσω της σύνδεσής της με το design και τον σχεδιασμό της μόδας σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο και γ) η αξιοποίηση του πολιτισμού ως μοχλού περιφερειακής ανάπτυξης, σε περιοχές, όπως είναι η Ανατολική Μακεδονία, Θράκη και τα Νησιά του Ανατολικού Αιγαίου⁸.

---

⁸ Βλ. Συνέντευξη με τον κ. Γιατρομανωλάκη, Ο πολιτισμός μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης, Το Βήμα, 07.10.2021.

2. Η Συμμετοχή της Ελλάδας σε Πολυμερείς Ευρωπαϊκές Συνεργασίες

2.1. Η Ελλάδα στο EUNIC

Όπως αναλύθηκε στο α' μέρος της παρούσης εργασίας, το EUNIC αποτελεί το ευρωπαϊκό δίκτυο των Εθνικών Ινστιτούτων Πολιτισμού. Στο τοπικό επίπεδο, στο πλαίσιο του EUNIC, υπάρχουν τα λεγόμενα clusters, όπου συμμετέχουν τα πολιτιστικά ινστιτούτα των κρατών-μελών μαζί με τα υπουργεία τους, αλλά και φορείς μη μελών της Ε.Ε. στις τοπικές δράσεις της Ε.Ε. σε τρίτες χώρες.

Η Ελλάδα είναι μέλος του δικτύου EUNIC και συμμετέχει στο τοπικό επίπεδο με δύο φορείς, το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού και το Υπουργείο Εξωτερικών, προσπαθώντας να επιτύχει μια ευρεία πολιτιστική παρουσία σε όλο τον κόσμο μέσω των παραρτημάτων του Ιδρύματος και των διπλωματικών αντιπροσωπειών.

Τα παραρτήματα του Ε.Ι.Π. αποτελούν κέντρα πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, εκπαίδευσης και διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας (Κωστάκης, 2008, σελ. 130). Στα παραρτήματα λειτουργούν βιβλιοθήκες, που παρέχουν πληροφορίες για την πολιτιστική ζωή στην Ελλάδα, για την παιδεία, τις επιστήμες και την κοινωνική ζωή. Επίσης, από το Ε.Ι.Π. διοργανώνονται εκδηλώσεις σε πολλές περιοχές του κόσμου, όπως εκθέσεις, συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις σε συνεργασία με πολιτιστικούς και μορφωτικούς φορείς (όπ.π., σελ. 131).

Η συμμετοχή του ΥΠ.ΕΞ. στο EUNIC κρίθηκε αναγκαία, λόγω αφενός του πολυμερούς πλέον χαρακτήρα των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων και αφετέρου της ανάγκης να εξισορροπηθεί τυχόν πιθανή αρνητική επιρροή τρίτων χωρών σε σχέση με τις ελληνικές θέσεις (π.χ. το θέμα της Βορείου Μακεδονίας) (Βαλλιανάτος, 2021, σελ. 238).

Στο τοπικό επίπεδο, η συμμετοχή του Ε.Ι.Π. ήταν σχετικά δραστήρια, παρά τα περιορισμένα μέσα και παραρτήματα, που διαθέτει ανά τον κόσμο. Έχει την ευκαιρία να συμμετέχει σε δράσεις, να έχει πρόσβαση σε χρηματοδοτικά προγράμματα, να προωθεί τη δική του πολιτιστική έκφραση και γενικά να συμμετέχει στην ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις μέσω των clusters και των δράσεων που διοργανώνονται, όπως είναι η Ημέρα Ευρωπαϊκών Γλωσσών και η Ημέρα

Μουσείων (Βαλλιανάτος, 2021, σελ. 239). Δεν συνέβη όμως το ίδιο και στο κεντρικό επίπεδο, καθώς μόλις από το 2014 και μετά άρχισε το Ε.Ι.Π. να συμμετέχει τακτικά στις Γενικές Συνελεύσεις και στα προγράμματα (ό.π.). Αυτό κυρίως οφείλεται στα δομικά προβλήματα, που διαχρονικά αντιμετωπίζει το Ε.Ι.Π.

Ειδικότερα, από την αρχή της ίδρυσής του, το 1992, δόθηκε η εντύπωση ότι το ενδιαφέρον ήταν πρωτίστως στη παραγωγή εντυπώσεων στο εσωτερικό και δευτερευόντως στην παραγωγή έργου στο εξωτερικό, γεγονός που είχε αντανάκλαση τόσο στη στελέχωση, με αφειδώλετες προσλήψεις προσωπικού χωρίς μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, όσο και στον οικονομικό προγραμματισμό, με ευκαιριακές αποστολές στο εξωτερικό και χαρισματικές χρηματοδοτήσεις ατομικών πρωτοβουλιών (Γιανναράς, 2003, σελ. 202-203; Τζουμάκα, 2005, σελ. 212).

Επιπλέον, το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, θεωρητικά έχει ιδρυθεί στα πρότυπα των δυτικών Εθνικών Πολιτιστικών Ινστιτούτων, όπως το Βρετανικό Συμβούλιο και το Γαλλικό Ινστιτούτο. Ωστόσο, αριθμεί λίγα παραρτήματα, που - κατόπιν συνεχών αλλαγών - προσπαθούν να είναι λειτουργικά ισοδύναμα του θεσμού των Μορφωτικών Ακολουθών και βρίσκονται στην Αλεξάνδρεια, το Βελιγράδι, το Βερολίνο, το Βουκουρέστι, τη Λευκωσία, τη Μόσχα, την Οδησό, το Παρίσι, το Σαράγεβο, την Τεργέστη και τα Τίρανα. Ακόμα όμως και με τα λίγα παραρτήματα, το Ε.Ι.Π. θα μπορούσε να διεισδύσει πολιτιστικά σε άλλες χώρες, χρησιμοποιώντας τις πρεσβείες και τα προξενεία, εφόσον το Υπουργείο Εξωτερικών συμμετείχε στον σχεδιασμό της στρατηγικής συντονισμού του Ε.Ι.Π. για τη διευκόλυνση της συνεργασίας με το διπλωματικό σώμα (Κιζλάρη, 2021, σελ. 154-155).

Συγκριτικά με τα δυτικά Πολιτιστικά Ινστιτούτα, το Ε.Ι.Π. στοχεύει στην προβολή του ελληνικού πολιτισμού, όχι όμως και στην εκπροσώπηση της ελληνικής πολιτιστικής αγοράς και παραγωγής (Κωστάκης, 2020, σελ. 35). Επίσης, η χρηματοδότησή του προέρχεται κατά 98% από κρατικές επιχορηγήσεις (Κιζλάρη 2021, σελ. 151), ενώ η σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου γίνεται κατ' επιλογήν και όχι κατόπιν ανοιχτής πρόσκλησης ενδιαφέροντος. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι, αν και από το 2002 έπαψε να ανήκει στο Υπουργείο Εξωτερικών και πλέον τελεί υπό την εποπτεία του ΥΠΠΟΑ, δε συμμετέχει κάποιο υπηρεσιακό στέλεχος του ΥΠΠΟΑ στη διαμόρφωση

της στρατηγικής του Ε.Ι.Π. (Κιζλάρη 2021, σελ. 145). Αναπόφευκτα, εγείρονται προβληματισμοί ως προς τις σχέσεις Ε.Ι.Π. και ΥΠΠΟΑ και την απουσία ουσιαστικής συνεργασίας (Τζουμάκα, 2005, σελ. 216). Έτσι, παρά τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες εξυγίανσης και αναδιοργάνωσης του Ε.Ι.Π., παρατηρούμε ότι η στενότερη εξάρτηση από τον κρατικό μηχανισμό επιβάρυνε το Ε.Ι.Π. με τις δυσλειτουργίες, που υπάρχουν ευρύτερα στην ελληνική δημόσια διοίκηση (όπ.π., σελ. 214).

2.2. Η Ελλάδα στην EUSAIR

Η Στρατηγική της Ε.Ε. για την Περιοχή της Αδριατικής και του Ιονίου (EUSAIR) είναι η διάδοχος κατάσταση μιας σειράς διεργασιών, που είχαν προηγηθεί στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου.

Πιο συγκεκριμένα, η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία είναι η θεσμική σχέση μεταξύ της Ε.Ε. και των χωρών της Μεσογείου. Ξεκίνησε το Νοέμβριο του 1995 με τη «Διαδικασία της Βαρκελώνης», μεταξύ της Ε.Ε. και των Μεσογειακών χωρών, με στόχο τη δημιουργία ενός χώρου ειρήνης, σταθερότητας, οικονομικής ευημερίας, προάσπισης των δημοκρατικών αξιών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, n.d., EU Trade Relationships by country, Southern Neighbourhood). Οι δράσεις της υλοποιούνται κυρίως με τα Ευρωμεσογειακά Περιφερειακά Προγράμματα (EUROMED), δύο από τα οποία έχουν πολιτιστικό περιεχόμενο (EUROMED Heritage και EUROMED Audiovisual) (Κωστάκης, 2008, σελ.164).

Το Ευρωμεσογειακό Forum είναι η άτυπη συνεργασία 11 μεσογειακών χωρών, Γαλλία, Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία, Αίγυπτος, Αλγερία, Μάλτα, Μαρόκο, Τουρκία, Τυνησία και λειτουργεί ως ένα πεδίο πολιτιστικών επαφών και διατύπωσης ιδεών, υλοποιήσιμων στο πλαίσιο της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας (όπ.π.).

Επιπλέον, η Πρωτοβουλία Αδριατικής και Ιονίου αφορά την Αλβανία, Βοσνία, Ελλάδα, Ιταλία, Κροατία, Σλοβενία, Σερβία και το Μαυροβούνιο. Μέσα από συνόδους Υπουργών, επιτροπές «Υψηλών Αξιωματούχων», συναντήσεις «στρογγυλών τραπέζων» και ομάδες εργασιών, σχεδιάζονται πολιτιστικές δράσεις για τη συντήρηση

και ανάδειξη των μνημείων και για τη συνεργασία πανεπιστημίων με πολιτιστικά κέντρα (Κωστάκης, 2008, σελ. 166).

Το επιστέγασμα όλων των ανωτέρω πρωτοβουλιών είναι η Στρατηγική της Ε.Ε. για την Περιοχή της Αδριατικής και του Ιονίου (EUSAIR), που έχει ψηφιστεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και έχει εγκριθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 2014, ενώ πρόκειται για μια μακροπεριφερειακή στρατηγική στην Ε.Ε. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018β, σελ. 1). Η Στρατηγική περιλαμβάνει 8 χώρες, 4 κράτη-μέλη της Ε.Ε. (Κροατία, Ελλάδα, Ιταλία και Σλοβενία) και 6 υποψήφια ή δυνάμει υποψήφια για ένταξη στην Ε.Ε. κράτη (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Σερβία, Βόρεια Μακεδονία και San Marino). Η EUSAIR βασίζεται σε τέσσερις θεματικούς πυλώνες: 1) γαλάζια ανάπτυξη 2) σύνδεση της περιοχής 3) ποιότητα του περιβάλλοντος και 4) βιώσιμος τουρισμός. Επιπλέον, στόχοι της EUSAIR είναι η ενίσχυση της έρευνας, της καινοτομίας και η ανάπτυξη των ικανοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της επικοινωνίας (EUSAIR, n.d., EU Strategy for the Adriatic-Ionian Region 2022).

Η Ελλάδα μαζί με το Μαυροβούνιο έχουν αναλάβει τον συντονισμό του Πυλώνα 1 της προώθησης της καινοτόμου θαλάσσιας και παράκτιας ανάπτυξης. Η χώρα μας συμμετέχει στη Στρατηγική Αδριατικής-Ιονίου με το σύνολο των περιφερειών της. Οι Περιφέρειες, που περικλείουν την Αδριατική θάλασσα και το Ιόνιο πέλαγος, (Ιόνια Νησιά, Ήπειρος, Πελοπόννησος Δυτική Ελλάδα και Κρήτη) καλούνται να έχουν ενεργό εμπλοκή στην υλοποίηση της στρατηγικής, με την αναγνώριση έργων, που έχουν μακροπεριφερειακό χαρακτήρα, την υποβολή προτάσεων έργων σε προγράμματα συνεργασίας ή περιφερειακά προγράμματα και την έγκριση αυτών, ώστε να τύχουν χρηματοδότησης (όπ.π.).

Η Στρατηγική της Ε.Ε. για την Περιοχή της Αδριατικής και του Ιονίου συνδέεται εμμέσως με την ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, καθώς στόχος είναι η βιώσιμη κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη στην Περιφέρεια Αδριατικής και Ιονίου. Οι μακροπεριφερειακές πολιτικές, όπως η EUSAIR, αποτελούν ένα εργαλείο των διεθνών σχέσεων και ταυτόχρονα ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο, που αφορά τα κράτη-μέλη και τις τρίτες χώρες στην ίδια γεωγραφική περιοχή, έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν κοινές προκλήσεις και να προκύψουν αμοιβαία οφέλη

από την ενισχυμένη συνεργασία για την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013, σελ. 3).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα διαδραματίζει κεντρικό ρόλο α) στην ενίσχυση της μακροπεριφερειακής συνεργασίας, β) στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη μέσω της δημιουργίας θεματικών προϊόντων και πολιτιστικών διαδρομών και γ) στη προώθηση της τοπικής ταυτότητας των προορισμών. Έτσι, η Ελλάδα συμβάλει ενεργά στη βελτίωση της πολιτιστικής συνεργασίας με τους γείτονες, διευκολύνοντας με αυτόν τον τρόπο την προετοιμασία των υποψηφίων χωρών, δηλαδή των Δυτικών Βαλκανίων, για ένταξη στην Ε.Ε. (όπ.π., σελ. 7.)

2.3. Η Ελλάδα στο Ίδρυμα Anna Lindh

Το Ίδρυμα Anna Lindh είναι ο πρώτος φορέας από τη σύσταση της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, που δημιουργήθηκε και από τα 37 κράτη-μέλη της. Ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 2004 και χρηματοδοτείται από κοινού από τα 37 κράτη-μέλη της Συνεργασίας με την οικονομική αρωγή και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα φορέα, που δημιουργήθηκε, με πολιτικό στόχο την εκτόνωση των θρησκευτικών συγκρούσεων, μέσω της προώθησης του πνευματικού, κοινωνικού και πολιτιστικού διαλόγου ανάμεσα στις συμμετέχουσες χώρες, καθώς και της υιοθέτησης μίας συμπεριφοράς φιλοξενίας και σεβασμού. Επιπλέον, πρόκειται για τον πρώτο Ευρω-Μεσογειακό φορέα, που εδρεύει σε χώρα εκτός Ε.Ε., δηλαδή στην Αίγυπτο (Ίδρυμα Anna Lindt, n.d., Ελληνικό Δίκτυο, Ποιοι Είμαστε).

Μέσω του διαλόγου, το Ίδρυμα φιλοδοξεί να εξασφαλίσει την υπεράσπιση της ελευθερίας της έκφρασης, το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις αρχές, που πρεσβεύουν τα μέλη κι οι ομάδες των κοινωνιών αυτών. Το Ίδρυμα λειτουργεί ως Δίκτυο 37 Εθνικών Δικτύων. Μέλη αυτών των δικτύων μπορούν να γίνουν μη-κυβερνητικοί οργανισμοί και άλλοι πολιτιστικοί φορείς, που ενδιαφέρονται για τους σκοπούς του Ιδρύματος και δραστηριοποιούνται στους τομείς των γραμμάτων και τεχνών, της πολιτιστικής κληρονομιάς, του εκδημοκρατισμού, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης (όπ.π.).

Το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού είναι επικεφαλής και συντονιστής του Ελληνικού Εθνικού Δικτύου του Ευρω-Μεσογειακού Ιδρύματος Anna Lindh για τον Διάλογο μεταξύ των Πολιτισμών. Συνεπικεφαλής είναι η αστική μη κερδοσκοπική οργάνωση «Ενωμένες Κοινωνίες των Βαλκανίων», η οποία συνεργάζεται για την πραγμάτωση των στόχων του δικτύου. Μέλη του Εθνικού Δικτύου είναι ελληνικοί πολιτιστικοί και κοινωνικοί φορείς (Ίδρυμα Anna Lindt, n.d., Ελληνικό Δίκτυο, Επικεφαλής του Ιδρύματος).

Το ελληνικό δίκτυο του ιδρύματος δημιουργήθηκε το 2005 και μέχρι στιγμής αριθμεί δεκάδες φορείς της κοινωνίας των πολιτών από όλα τα σημεία της Ελλάδας. Στο τέλος του 2017 αριθμούσε 164 μέλη, με μεγάλη γεωγραφική και θεματική διασπορά (Βαλλιανάτος, 2021, σελ. 243). Οι φορείς αυτοί καλύπτουν ένα μεγάλο πλαίσιο δράσης με άξονες τον πολιτισμό, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις τέχνες, την προστασία των ευπαθών κοινωνικών ομάδων κ.α. (Ίδρυμα Anna Lindt, n.d., Ελληνικό Δίκτυο, Το Δίκτυο). Σε θεσμικό επίπεδο, στο Διοικητικό Συμβούλιο του ALF, το Υπουργείο Εξωτερικών εκπροσωπείται από την Γ1 Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Εξωτερικών Σχέσεων (Βαλλιανάτος, 2021, σελ. 244).

Η παρουσία της Ελλάδας στα προγράμματα και στα όργανα του ALF είναι αξιόλογη. Ενδεικτικά παραδείγματα της ελληνικής δράσης είναι, την άνοιξη του 2008, η φιλοξενία της συλλογικής δράσης «A 1000 and 1 Actions for Dialogue» στην Αθήνα και η διοργάνωση μουσικής παράστασης στο Μέγαρο Μουσικής και συνεδρίου για τον διαπολιτισμικό διάλογο. Επίσης, το φθινόπωρο του 2009, διενεργήθηκε στη Ρόδο μια προπαρασκευαστική συνάντηση για το Med-Forum της Βαρκελώνης, για τον τομέα των γραμμάτων και τεχνών. Τον Σεπτέμβριο του 2014 διοργανώθηκε στη Θεσσαλονίκη η πρώτη εκπαιδευτική δράση για τον τομέα της Κοινωνικής και Δημιουργικής Επιχειρηματικότητας, στο πλαίσιο του θεσμού «Θεσσαλονίκη: Ευρωπαϊκή Πρωτεύουσα Νεολαίας». Τέλος, στην Ελλάδα πραγματοποιούνται debates, στο πλαίσιο του Young Mediterranean Voices (όπ.π.).

Η έντονη συμμετοχή της Ελλάδας στο πλουραλιστικό υπόδειγμα διεθνών πολιτιστικών σχέσεων, που προωθεί το ALF, είναι σημαντική, καθώς η χώρα μας συμβάλλει στην ανάδειξη νέων δρώντων, ως παραγόντων στις διεθνείς σχέσεις, πέραν του κράτους, όπως είναι τα δίκτυα και η κοινωνία των πολιτών. Η επικέντρωση στην κοινωνία των

πολιτών δίνει τη δυνατότητα μιας ευρύτατης κοινωνικής διείσδυσης και πληροφόρησης, προσδίδοντας καινοτόμα χαρακτηριστικά στις δράσεις του ALF (Βαλλιανάτος, 2021, σελ. 247). Επιπλέον, δεδομένου ότι η Ευρω-Μεσογειακή Συνεργασία, όπως διατυπώνεται στη Διακήρυξη της Βαρκελώνης, αποτελεί το πλαίσιο αναφοράς για το ALF, έχοντας ως πυλώνες τους άξονες για τον πολιτικό διάλογο, τα οικονομικά και τις πολιτιστικές και κοινωνικές σχέσεις, παρατηρούμε ότι η Ελλάδα συνεισφέρει στη μετατροπή της Μεσογείου σε μια ζώνη ειρηνικής συνύπαρξης, μέσα από την ανάπτυξη του διαλόγου και των ισότιμων συνεργατικών σχέσεων (όπ.π., σελ. 240).

2.4. Η Ελλάδα στο CoMoCoSEE

Το Συμβούλιο Υπουργών Πολιτισμού της Νοτιοανατολικής Ευρώπης - Ενίσχυση του Πολιτισμού για την Αειφόρο Ανάπτυξη (CoMoCoSEE), στο οποίο η UNESCO μαζί με την Ε.Ε., το Συμβούλιο της Ευρώπης, την Αυστρία και την Ιταλία είναι παρατηρητές, αποτελεί μια μοναδική πλατφόρμα συνεργασίας στον τομέα του πολιτισμού, που δημιουργήθηκε από τους αρμόδιους Υπουργούς Πολιτισμού στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Στόχος είναι η προώθηση του πολιτισμού ως σημαντικού οχήματος για την οικοδόμηση της ειρήνης, τη συμφιλίωση και την ανάπτυξη. Όντας η κύρια πλατφόρμα πολιτιστικής συνεργασίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, ο κύριος σκοπός της είναι να ενισχύσει την περιφερειακή συνεργασία και να τονώσει την πολιτιστική κληρονομιά και τη δημιουργικότητα, προκειμένου να αποτελέσουν μοχλούς αειφόρου ανάπτυξης και περιφερειακής ολοκλήρωσης (UNESCO, n.d., CoMoCoSEE-Enhancing Culture for Development).

Η Ελλάδα, εκπροσωπώντας την Ε.Ε. και την εξωτερική πολιτική της για τον πολιτισμό, συμμετέχει ενεργά στα fora και τις ετήσιες συναντήσεις, που διοργανώνονται, καθώς επίσης και στα κοινά έργα, που εκπονούνται από το CoMoCoSEE. Έτσι, η Ελλάδα συμβάλλει ενεργά στο να αποκτήσει ο πολιτισμός κεντρική θέση στις εθνικές αναπτυξιακές στρατηγικές των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, να ενισχυθούν τα εθνικά στατιστικά και πληροφοριακά συστήματα και κατ' επέκταση να επιτευχθεί συνεργασία στον τομέα του πολιτισμού σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Η αλληλογνωριμία των Υπουργών Πολιτισμού της περιοχής και ο συντονισμός τους είναι

το πιο αξιόλογο επίτευγμα. Ωστόσο, το Συμβούλιο δεν έχει ακόμα εξασφαλίσει οικονομικούς πόρους για την ανάπτυξη δράσεων.

3. Συμπεράσματα για τον Ρόλο της Ελλάδας

Τη σημερινή εποχή, οι εξελίξεις στο πεδίο των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων υπήρξαν καταγιστικές, κυρίως λόγω της πανδημικής κρίσης - και της επακόλουθης αναπόφευκτης ταχείας ψηφιοποίησης των πολιτιστικών δράσεων - αλλά και της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία, που μοιραία εγείρει προβληματισμούς για τα όρια της διπλωματίας εν γένει. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Ε.Ε. καλείται να αναδιαμορφώσει τη στρατηγική της για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις και αντιστοίχως, η Ελλάδα να επαναξιολογήσει τον ρόλο, που διαδραματίζει σε αυτήν την ευρωπαϊκή στρατηγική.

Παρατηρούμε, ότι η Ελλάδα συνδιαμορφώνει και ταυτόχρονα εφαρμόζει την ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτιστική πολιτική με δύο τρόπους, που λαμβάνουν χώρα παράλληλα. Ο πρώτος είναι η αξιοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων και η συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα, που ενθαρρύνουν τη διασυνοριακή συνεργασία είτε με άλλες χώρες εντός Ε.Ε. είτε με τρίτες χώρες. Τα πολιτιστικά προγράμματα, που εκπονούνται, χαρακτηρίζονται από την επιδίωξη της προβολής και της ενίσχυσης των διασυνοριακών κοινών παραδόσεων και της αντίστοιχης ανάγκης διακρατικών επαφών και δράσεων στον τομέα του πολιτισμού. Πολλά από τα προγράμματα αυτά αντανακλούν μια κοινή ιδέα, η οποία μεταφέρεται κατά περίπτωση σε άλλους γεωγραφικούς χώρους ή τομείς δράσης. Επίσης, πολλές φορές ο στόχος των προγραμμάτων δεν είναι μόνο πολιτιστικός, αλλά και πολιτικός, αναπτυξιακός ή επιμορφωτικός (Κωστάκης, 2008, σελ. 124).

Μέσα από τα προγράμματα, η προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση της πλούσιας, υλικής και άυλης, πολιτιστικής μας κληρονομιάς, εντός και εκτός συνόρων, συνιστά ένα πρόσφορο μέσο άσκησης της ελληνικής εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο (Βασιλειάδης & Μπουτσιούκη, 2015, σελ. 41). Ας μη ξεχνούμε ότι η Ελλάδα, λόγω της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς, έχει ηγετικό ρόλο στον αρχαιολογικό κλάδο και διαθέτει τεχνογνωσία, που τη διακρίνει, π.χ. στον κλάδο της συντήρησης αρχαιοτήτων. Παράλληλα, όμως, με την πολιτιστική κληρονομιά, γίνεται

προσπάθεια ανάδειξης και του σύγχρονου πολιτισμού της χώρας μας. Φαίνεται να συνειδητοποιείται ότι ο πολιτισμός είναι εργαλείο ανάπτυξης, δημιουργίας και εξωστρέφειας. Ο πολιτισμός είναι η εικόνα της χώρας και ενισχύει την παρουσία της χώρας στο εξωτερικό. Για αυτό και η εξωστρέφεια διαπνέει πλέον πολλές από τις πολιτικές⁹, που έχουν σχεδιασθεί, στο πλαίσιο των χρηματοδοτικών προγραμμάτων της Ε.Ε. Άλλωστε η Ελλάδα είχε ανέκαθεν ενεργό ρόλο στο ευρωπαϊκό πολιτιστικό γίγνεσθαι, ιδίως με πρωτοβουλίες για θεσμούς, που διεθνοποιήθηκαν, όπως ο θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, μια ιδέα της Μελίνας Μερκούρη, από το έτος 1985, που συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Ο δεύτερος τρόπος συμμετοχής της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις γίνεται σε πολυμερές πλαίσιο, ανάμεσα, δηλαδή, σε περισσότερες των δύο χωρών, οι οποίες συμμετέχουν είτε σε έναν θεσμοποιημένο περιφερειακό και διεθνή οργανισμό είτε σε μια άτυπη πρωτοβουλία, που έχει τύχει ευρύτερης αποδοχής, είτε σε ευρύτερα δίκτυα κυρίως στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Κωστάκης, 2008, σελ. 123). Έτσι, μέσα από τα fora των περιφερειακών αυτών συνεργασιών, ανταλλάσσονται ιδέες πάνω σε ζητήματα του πολιτισμού, ώστε στη συνέχεια, κατόπιν κοινής συμφωνίας, να τύχουν εφαρμογής από τα συμμετέχοντα κράτη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα, στο πλαίσιο των πολυμερών συνεργασιών, αναλαμβάνει σημαντικές πρωτοβουλίες. Για παράδειγμα, σύμφωνα με πληροφορίες, που αντλήθηκαν από την συνέντευξη¹⁰ με τον κ. Γιώργο Καλαμαντή, Διευθυντή Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης του ΥΠΠΟΑ, στο πλαίσιο συμμετοχής της χώρας μας στην EUSAIR, το ΥΠΠΟΑ εξετάζει το ενδεχόμενο να προτείνει και τη συμμετοχή μιας επιπλέον πολύ σημαντικής θεματικής προτεραιότητας, δηλαδή τη σύνδεση μεταξύ πολιτιστικού τουρισμού και δημιουργικών βιομηχανιών. Επίσης, η Ελλάδα, με πρωτοβουλία του Υπουργείου Τουρισμού, έχει ήδη αναλάβει τον συντονισμό σε μια επιπλέον θεματική προτεραιότητα, την πρόσβαση στη χρηματοδότηση.

---

⁹ Βλ. ΥΠΠΟΑ, Συνέντευξη Τύπου της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού κ. Λίνας Μενδώνη για την έναρξη του θεσμού «Όλη η Ελλάδα ένας Πολιτισμός».

¹⁰ Βλ. Παράρτημα της παρούσας εργασίας, σελ. 68.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης του ΥΠΠΟΑ συνεργάζεται στενά με το Υπουργείο Τουρισμού και το ΥΠΕΞ (B2 Δ/ση), για να προωθήσει την πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία και την ενεργό συμμετοχή σε προγράμματα της Μακροπεριφέρειας τόσο των πολιτιστικών φορέων όσο και των Υπηρεσιών του ΥΠΠΟΑ. Έτσι, λοιπόν, η συμμετοχή στα εν λόγω δίκτυα και συνεργασίες προσδίδει ενεργό ρόλο στην Ελλάδα, όσον αφορά τη χάραξη και υλοποίηση των εξωτερικών πολιτιστικών πολιτικών και δράσεων της Ε.Ε. ανά τον κόσμο και την προώθηση, παράλληλα, της ελληνικής πολιτιστικής ταυτότητας.

Εν κατακλείδι, παρά τα όποια δομικά προβλήματα της Ελλάδας¹¹, όπως η έλλειψη εκπόνησης μακροπρόθεσμης στρατηγικής και οι αδύναμες-αποσπασματικές συνεργασίες μεταξύ των κύριων φορέων άσκησης εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής (ΥΠΠΟΑ, n.d., ΥΠΕΞ, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων), που δεν ήταν αντικείμενο της παρούσας εργασίας, παρατηρούμε ότι οι συνεχείς κρίσεις, με τις όποιες προκλήσεις επιφέρουν, προσφέρουν μια πρώτης τάξεως ευκαιρία στη χώρα μας, για να αξιοποιήσει ταυτόχρονα όλα τα νέα μέσα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τους νέους διαύλους επικοινωνίας. Έτσι, μπορούν να ενδυναμωθούν οι πολιτιστικοί φορείς, κρατικοί και μη, να εμπλακούν ενεργά στη διεθνή σκηνή και με αυτόν τον τρόπο να αναδιαμορφωθεί η ελληνική εξωτερική πολιτιστική πολιτική, σε συμφωνία με το ευρωπαϊκό πλαίσιο, για την καλύτερη προσαρμογή στις νέες εξελίξεις.

---

¹¹ Βλ. Παράρτημα της παρούσας εργασίας, σελ. 74-75 και 76-77.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πολιτιστική διπλωματία τη σημερινή εποχή αποτελεί ένα ζωντανό και καινοτόμο πεδίο έρευνας, που έχει καθιερωθεί με επιτυχία ως αυτόνομο (ICD, n.d., What is Cultural Diplomacy? What is Soft Power?). Σε έναν παγκοσμιοποιημένο πλανήτη, η πολιτιστική διπλωματία είναι κρίσιμη για την προώθηση της ειρήνης και της σταθερότητας σε όλο τον κόσμο (όπ.π.). Στόχος της εργασίας ήταν να διαφανεί η πολυσχιδής φύση του πεδίου, μέσα από την ανάλυση της ευρωπαϊκής εφαρμοσμένης στρατηγικής και την περίπτωση της Ελλάδας.

Το μέλλον των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων της Ε.Ε. θα εξαρτηθεί από παράγοντες, τους οποίους η παρούσα εργασία παρουσίασε ως εσωτερικούς και εξωτερικούς προς την Ε.Ε.

Στο εξωτερικό περιβάλλον, οι πρόσφατες εξελίξεις του πολέμου στην Ουκρανία δείχνουν ότι η σκληρή ισχύς φαίνεται να κερδίζει θέση έναντι της ήπιας ισχύος και της πειθούς. Στο πλαίσιο των πολιτικών ταυτότητας, ο πολιτισμός θεωρείται όλο και περισσότερο ως ένα σύνολο εθνικών χαρακτηριστικών, που ορίζονται σε αντιθέσεις με τους Άλλους, παρά ως εργαλείο διαλόγου και συνεργασίας.

Στο εσωτερικό περιβάλλον, η ανάλυση των πολιτικών των επί μέρους φορέων άσκησης της ευρωπαϊκής πολιτιστικής εξωτερικής πολιτικής, στόχο είχε να αναδείξει ότι η στρατηγική προσέγγιση της Ε.Ε. για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, για να είναι ολιστική, συνεκτική και αποτελεσματική, με βάση την αναπτυξιακή πολιτική και τον διαπολιτισμικό διάλογο, χρειάζεται να διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ των θεσμικών οργάνων, των κρατών μελών και των πολιτιστικών τους ιδρυμάτων, καθώς και των ευρύτερων πολιτιστικών δικτύων, με καινοτόμο τρόπο και από σχέδιο.

Η Ε.Ε. χρειάζεται να υποστηρίξει την ίδια της την ύπαρξη με ένα ολοκληρωμένο και συνεκτικό αφήγημα πολιτισμικής ταυτότητας, το οποίο να δηλώνει αυτοπεποίθηση και διάθεση κατάληψης μιας σημαντικής θέσης στον κόσμο και επίσης, να είναι ανάλογο του βεληνεκού της Ένωσης, ως προς την πολιτιστική ιστορία, το μέγεθος και την οικονομική ισχύ των μελών της.

Ομοίως και η Ελλάδα, εφόσον ξεπεράσει τα δομικά της προβλήματα, σχετιζόμενα όχι μόνο με τον τρόπο λειτουργίας των Υπηρεσιών, που ασκούν εξωτερική πολιτιστική πολιτική, αλλά και ευρύτερα με την ελληνική δημόσια διοίκηση, χρειάζεται να δημιουργήσει ένα νέο και δυναμικό αφήγημα για τον εαυτό της μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Ο στόχος της ανάλυσης ήταν να εξετασθούν ερωτήματα, που σχετίζονται με τις δυνατότητες, που έχει μια μικρή χώρα, όπως η Ελλάδα, να συνδιαμορφώσει την ευρωπαϊκή στρατηγική για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις. Η έκταση της άσκησης εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής από την Ελλάδα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συμμετοχή της σε ευρωπαϊκά προγράμματα, ώστε να αποκτήσει ο πολιτιστικός τομέας μεγαλύτερη εξωστρέφεια και να αξιοποιήσει τον γεωστρατηγικό της ρόλο στις πολυμερείς συνεργασίες κυρίως στην Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Έτσι, θα μπορέσει να αναδειχθεί το συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας, δηλαδή το πλούσιο πολιτιστικό της απόθεμα. Ο πολιτισμός της χώρας μας αποτελεί συστατικό στοιχείο της σύγχρονης δυτικής ταυτότητας, χωρίς να υπάρχει αποικιακό παρελθόν, γεγονός που της προσδίδει ένα ηθικό προβάδισμα έναντι άλλων ανεπτυγμένων χωρών. Λόγω της διασύνδεσης της χώρας μας με την κλασική αρχαιότητα (Κιζλάρη & Σιεχατέ, 2021, σελ. 29), έννοιες, όπως η δημοκρατία, η φιλοσοφία και τα αθλητικά ιδεώδη, αποτελούν τα θετικά στοιχεία της εικόνας της Ελλάδας στο εξωτερικό. Τα στοιχεία αυτά βρίσκονται στον πυρήνα του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμικού αφηγήματος.

Βιβλιογραφία

Ηλεκτρονικές Πηγές

Ελληνόγλωσσες

Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. «Πολιτισμός»/ Ειδική Υπηρεσία Τομέα Πολιτισμού. (n.d.). *Τελική Έκθεση Εκτέλεσης Ε.Π. «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 2000-2006.* <http://ep.culture.gr/el/Pages/description.aspx>.

Ευρωπαϊκή Ένωση-Euroπα. (n.d.). *Προφίλ των Θεσμικών και Λοιπών Οργάνων και Οργανισμών, Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης.* https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/eeas_el.

Ευρωπαϊκή Ένωση-Euroπα. (n.d.). *Το Συμβούλιο της Ε.Ε.* <https://www.consilium.europa.eu/el/council-eu/>.

Ευρωπαϊκή Ένωση-Euroπα. (n.d.). *Τι είναι η διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης;* <https://futureu.europa.eu/pages/about?locale=el>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2007α). *Ανακοίνωση σχετικά με μια ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό σ' έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2007β). *Ανακοίνωση για τη Σύμπραξη για την Επικοινωνιακή Προβολή των Ευρωπαϊκών Θεμάτων.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2013). *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ύπατη Εκπρόσωπος για Θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας. (2016). *Κοινή Ανακοίνωση προς μια Στρατηγική της Ε.Ε. για τις Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018α). *Ανακοίνωση σχετικά με μια Νέα Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018β). *Η Στρατηγική της Ε.Ε. για την Περιοχή της Αδριατικής και του Ιονίου.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2022). *Recovery and Resilience Scoreboard: Thematic Analysis, Culture and Creative Industries, Next Generation EU.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (n.d.). *Culture and Creativity: About the Creative Europe Programme.* <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/about-the-creative-europe-programme>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (n.d.). *Πολιτισμός και Δημιουργικότητα: Διεθνείς Πολιτιστικές Σχέσεις.* <https://culture.ec.europa.eu/el/policies/diethneis-politistikes-sheseis>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (n.d.). *EU Trade Relationships by country: Southern Neighbourhood.* https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/southern-neighbourhood_el.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2011). *Ψήφισμα σχετικά με την απελευθέρωση του δυναμικού των κλάδων του πολιτισμού και της δημιουργικότητας.*

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (n.d.). *Θεματολογικά Δελτία για την Ε.Ε.: Πολιτισμός.* <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/137/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%82>.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (07/12/2010). *Επικαιρότητα, Πολιτιστική Διπλωματία: οι αξίες και ο πολιτισμός πρεσβευτές της Ευρώπης: Συνέντευξη με την Ολλανδέζα ευρωβουλευτή των Φιλελευθέρων, Marietje Schaake.* <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20101203STO05908/politistike-diplomatia-oi-axies-kai-o-politismos-presbeutes-tes-europes>.

Ίδρυμα Anna Lindt. (n.d.). *Ελληνικό Δίκτυο.* <https://www.alfhellas.gr/>.

Κωστάκης, Μ. (2020). *Εκπαιδευτικό Υλικό Μαθήματος «Πολιτιστική Διπλωματία»*. ΕΣΔΔΑ, ΚΣΤ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ, Β' Ειδική Φάση Σπουδών, Τμήμα Πολιτιστικής Διοίκησης. Αθήνα.

Συμβούλιο της Ε.Ε. (n.d.). *Προπαρασκευαστικά Όργανα: Επιτροπή Πολιτιστικών Υποθέσεων*. <https://www.consilium.europa.eu/el/council-eu/preparatory-bodies/cultural-affairs-committee/>.

Συμβούλιο Ε.Ε. (2018). *Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα εργασιών στον πολιτιστικό τομέα (2019-2022)*.

Συμβούλιο Ε.Ε. (2019). *Συμπεράσματα του Συμβουλίου για στρατηγική προσέγγιση της ΕΕ όσον αφορά τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις και πλαίσιο δράσης*.

Το Βήμα. (07.10.2021). *Συνέντευξη με τον κ. Γιατρομανωλάκη: Ο πολιτισμός μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης*. <https://www.tovima.gr/2021/10/07/culture/nikolas-giatromanolakis-sto-vima-o-politismos-mporei-na-leitourgisei-os-moxlos-anaptyxis/>.

Υπουργείο Εξωτερικών. (n.d.). *Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας*. <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/keppa.html>.

ΥΠΠΟΑ. (14/7/2020). *Συνέντευξη Τύπου της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού κ. Λίνας Μενδώνη για την έναρξη του θεσμού «Όλη η Ελλάδα ένας Πολιτισμός»*. <https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=3366>.

ΥΠΠΟΑ. (n.d.). *Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ: Interreg*. http://ep.culture.gr/el/Pages/projects_espa14_20.aspx.

ΥΠΠΟΑ. (n.d.). *Δημιουργική Ευρώπη*. <http://creative-europe.culture.gr/creative-europe/>.

ΥΠΠΟΑ. (n.d.) *Δραστηριότητα: Σύγχρονος Πολιτισμός: Μεγάλα Προγράμματα: Δημιουργική Ευρώπη 2014-2020*. <https://www.culture.gov.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=2585>.

Φωκάς, Ν. (2014). *Η Ελλάδα και τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης*. [Διπλωματική εργασία στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στην Οικονομική και Πολιτική Διακυβέρνηση της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας: Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών]. Ψηφίδα. <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/16291>.

Ψυχογιού, Ε. (2015). Η ατζέντα της πολιτιστικής ενσωμάτωσης κατά το άρθρο 167 παρ. 4 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Οι πολιτιστικές πτυχές στο δίκαιο της Ε.Ε. και στις πολιτικές της. *Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)*, Κείμενο Εργασίας Νο 59.

Ξενογλωσσες

Balta, J. (2021). *Key Approaches in Fragile Contexts. How Cultural Relations can Enhance Peace and Stability*. EUNIC-British Council-the Institut für Auslandsbeziehungen. <https://www.eunicglobal.eu/news/cultural-relations-key-approaches-in-fragile-contexts-report-available>.

EEAS. (n.d.). *Culture Implementing EU Transnational Cultural Relations*. https://www.eeas.europa.eu/eeas/culture-%E2%80%93-93-implementing-eu-international-cultural-relations_en.

EUNIC. (n.d.). *Strategic Framework 2020-2024*. <https://www.eunicglobal.eu/media/site/3129979799-1591718794/eunic-strategic-framework-2020-2024-final.pdf>

EUSAIR. (n.d.). *EU Strategy for the Adriatic-Ionian Region 2022*. <https://www.adriatic-ionician.eu/about-eusair/facility-point/fp-project-partner-greece/>.

Grincheva, N. (2021). *Cultural Diplomacy under the Digital lockdown: Pandemic Challenges and Opportunities in Museum Diplomacy*. Place Brand Public Diplomacy. Springer. <https://link.springer.com/article/10.1057/s41254-021-00237-z>.

ICD-Institute for Cultural Diplomacy. (n.d.). *What is Cultural Diplomacy? What is Soft Power?*. https://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy.

INTERREG. (n.d.). *About Interreg*. <https://interreg.eu/about-interreg/>.

Polysemi. (n.d.). *Interreg Italy-Greece*.
<https://polysemi.di.ionio.gr/index.php/el/homepage-el/>.

Public Policy and Management Institute. (2015). *Analysis of the perception of the EU and of EU's policies abroad*. National Centre for Research on Europe & NFG Research Group.

SQW Group & Oxford Innovation. (2021). *The Impact of Creative Europe in the UK 2014-2020*.
https://www.creativeeuropeuk.eu/sites/default/files/CE_Impact_UK_2021_FINAL.pdf.

Triandafyllidou, A. & Szűcs, T. (2017). EU Cultural Diplomacy: Challenges and Opportunities. *European University Institute-Policy Brief*, 2017 (13).

Trobbiani, R. & Pavón, A. (2019). *Culture in EU External Relations: Strategic Reflections and Future Scenarios*. *Institute for European Studies-Policy Brief*. 2019 (16).

UNESCO. (n.d.). *CoMoCoSEE: Enhancing Culture for Development*.
<https://www.unesco.org/en/articles/comocosee-enhancing-culture-development>.

Villanueva, C. (2007). *Representing Cultural Diplomacy: Soft Power, Cosmopolitan Constructivism and Nation Branding in Mexico and Sweden*. [Διδακτορική Διατριβή. Universidad Iberoamericana Ciudad de México]. Vaxjo University Press. [\(PDF\) Representing Cultural Diplomacy: Soft Power, Cosmopolitan Constructivism and Nation Branding in Mexico and Sweden \(researchgate.net\)](#)

Βιβλία

Ελληνόγλωσσα

Βαλλιανάτος, Σ. Πολυμερής-Πολιτιστική Διπλωματία: Ευρω-μεσογειακός Διάλογος και Ευρωπαϊκά Ινστιτούτα Πολιτισμού, σελ. 233-248 σε Κιζλάρη & Σιεχατέ. (επιμ.). (2021), *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία: Σύγχρονες Προσεγγίσεις-Μελλοντικές Προκλήσεις*. Εκδόσεις Επίκεντρο.

Βασιλειάδης, Ν. & Μπουτσιούκη, Σ. (2015). *Πολιτιστική Διπλωματία: Ελληνικές και Διεθνείς Διαστάσεις*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Γιανναράς, Χ. (2003). *Πολιτιστική Διπλωματία: Προθεωρία Ελληνικού Σχεδιασμού*. Εκδόσεις Ίκαρος.

Θεοδούλου-Χαραλάμπους, Ε. Από την Πολιτιστική Διπλωματία στη Στρατηγική της Ε.Ε. για τις Διεθνείς Πολιτιστικές σχέσεις, σελ. 215-231 σε Κιζλάρη & Σιεχατέ. (επιμ.). (2021). *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία: Σύγχρονες Προσεγγίσεις-Μελλοντικές Προκλήσεις*. Εκδόσεις Επίκεντρο.

Κιζλάρη, Δ. & Σιεχατέ, Μ. (επιμ.). (2021). *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία: Σύγχρονες Προσεγγίσεις-Μελλοντικές Προκλήσεις*. Εκδόσεις Επίκεντρο.

Κιζλάρη, Δ. Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού: Έργα και Ημέραι, σελ. 141-156 σε Κιζλάρη & Σιεχατέ. (επιμ.). (2021). *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία: Σύγχρονες Προσεγγίσεις-Μελλοντικές Προκλήσεις*. Εκδόσεις Επίκεντρο.

Κολοκυθά, Ο. Πολιτιστική Διπλωματία στην Ελλάδα της Κρίσης: Μια Κριτική Θεώρηση, σελ. 53-67 σε Κιζλάρη & Σιεχατέ. (επιμ.). (2021). *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία: Σύγχρονες Προσεγγίσεις-Μελλοντικές Προκλήσεις*. Εκδόσεις Επίκεντρο.

Κωστάκης, Μ. (2008). *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Εκδόσεις Οξύ.

Μακρής, Σ. Εισαγωγή στις Πολιτισμικές Σπουδές: Κουλτούρα και Εξουσία στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης, σελ. 37-52 σε Κιζλάρη & Σιεχατέ. (επιμ.). (2021). *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία: Σύγχρονες Προσεγγίσεις-Μελλοντικές Προκλήσεις*. Εκδόσεις Επίκεντρο.

Μαραβέγιας, Ν. (επιμ.). (2016). *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές*. Εκδόσεις Κριτική.

Σακελλαρόπουλος, Σ. Οι Διευρύνσεις της ΕΟΚ/ΕΕ: Από την Ευρώπη των 6 στην Ευρώπη των 28, σελ. 51-68 σε Μαραβέγια, Ν. (επιμ.). (2016). *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές*. Εκδόσεις Κριτική.

Τζουμάκα, Ε. (2005). *Πολιτιστική Διπλωματία: Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές*, Εκδόσεις Σιδέρη.

Ξερόγλωσσα

Carta, C. & Higgott, R. (eds.). (2020). *Cultural Diplomacy: Between the Domestic and the International*. Palgrave Macmillan.

Higgott, R. EU Cultural Diplomacy: A Contextual Analysis of Constraints and Opportunities, σελ. 19-40 σε Carta, C. & Higgott, R. (2020). *Cultural Diplomacy: Between the Domestic and the International*. Palgrave Macmillan.

Trobbiani, R & Pavón, A. Navigating Uncertainty: The Future of EU International Cultural Relations, σελ. 217-238 σε Carta, C. & Higgott, R. 2020. *Cultural Diplomacy: Between the Domestic and the International*. Palgrave Macmillan.

Νομολογία

Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ε.Ε.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

A) Συνέντευξη με τον κ. Γιώργο Καλαμαντή, Διευθυντή Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΥΠΠΟΑ

1) Με ποιον τρόπο συμμετέχει η Δ/ση Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης στη χάραξη/εφαρμογή της στρατηγικής της Ε.Ε. για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις;

«Η Ελλάδα, ως ενεργό και συστατικό μέλος της Πρωτοβουλίας Αδριατικής-Ιονίου (Νοέμβριος 2014) συμμετέχει στην εκπόνηση της Στρατηγικής της Ε.Ε. για την Περιφέρεια Αδριατικής-Ιονίου (EUSAIR), η οποία δημιούργησε τη Μακροπεριφέρεια Αδριατικής-Ιονίου της ΕΕ (European Union Strategy for the Adriatic and Ionian Region – EUSAIR). Υπάρχουν 4 Πυλώνες εφαρμογής αυτής της Στρατηγικής, ο πυλώνας I αφορά τη γαλάζια ανάπτυξη, ο πυλώνας II τη συνδεσιμότητα, ο πυλώνας III το ποιοτικό περιβάλλον και ο Πυλώνας IV τον βιώσιμο τουρισμό. Το ΥΠΠΟΑ συμμετέχει στην κατευθυντήρια θεματική ομάδα του Πυλώνα IV σε συνεργασία με το Υπουργείο Τουρισμού, το οποίο συντονίζει για την Ελλάδα τη συγκεκριμένη θεματική.

Επιπλέον, η Ελλάδα συμμετέχει στο ASEM (Asia-Europe Meeting), το οποίο αποτελεί μη επίσημο διακυβερνητικό φόρουμ διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ 30 ευρωπαϊκών κρατών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 21 χωρών της Ασίας και της Γραμματείας ASEAN (Association of Southeast Asian Nations). Το ASEM ιδρύθηκε το 1996, με σκοπό να προωθήσει τη συνεργασία μεταξύ Ευρώπης και Ασίας σε πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά θέματα. Επιπρόσθετα, η Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης υποστηρίζει το Γραφείο Υπουργού ΥΠΠΟΑ στην προετοιμασία φακέλου για την ετήσια συμμετοχή της Υπουργού ΥΠΠΟΑ στο Συμβούλιο Υπουργών Πολιτισμού Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η 7η Σύνοδος Υπουργών Πολιτισμού πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, στις 24-25.5.2021, στα πλαίσια της προεδρίας της Ελλάδας. Τέλος, η Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης συνεισφέρει στην προετοιμασία

υπηρεσιακών σημειωμάτων για τον φάκελο Υπουργού με σχέδιο ομιλίας και ενημέρωση για τις διακρατικές σχέσεις με τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.»

2) Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι ευκαιρίες και οι προκλήσεις, που αντιμετωπίζει η Ελλάδα μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο άσκησης εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής;

«Στο πλαίσιο των ευκαιριών και προκλήσεων στην EUSAIR, το ΥΠΠΟΑ έχει αναλάβει πρωτοβουλίες, για να ενδυναμωθεί η συμμετοχή της Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης του ΥΠΠΟΑ, καθώς η EUSAIR αποτελεί ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για την εφαρμογή της Στρατηγικής της Ε.Ε. στην περιοχή μας. Συγκεκριμένα, το ΥΠΠΟΑ προωθεί την ενδυνάμωση της συμμετοχής του στη EUSAIR μέσα από τις παρακάτω πρωτοβουλίες:

α) το ΥΠΠΟΑ εξετάζει το ενδεχόμενο να προτείνει και την συμμετοχή ή/και τον συντονισμό στην εφαρμογή μιας επιπλέον πολύ σημαντικής θεματικής προτεραιότητας, δηλαδή τη σύνδεση μεταξύ πολιτιστικού τουρισμού και δημιουργικών βιομηχανιών, καθώς, σύμφωνα με τη στρατηγική της Ε.Ε., η αναφερόμενη θεματική προτεραιότητα θα μπορούσε να συνεισφέρει στην εφαρμογή της Στρατηγικής της EUSAIR μέσω της ίδρυσης μιας Επιτροπής Κινηματογράφου της EUSAIR, της δημιουργίας καλλιτεχνικών δικτύων (όπως φεστιβάλ μουσικής και μόδας, θεατρικών δικτύων, καλλιτεχνικών εκθέσεων και δικτύων, μουσείων και αρχαιολογικών χώρων) και της δημιουργίας κυψελών EUSAIR για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών σε σχέση με τον αθλητικό τουρισμό,

β) η Ελλάδα, με πρωτοβουλία του Υπουργείου Τουρισμού, έχει ήδη αναλάβει τον συντονισμό σε μια επιπλέον θεματική προτεραιότητα, τη θεματική της πρόσβασης στη χρηματοδότηση. Σε αυτό το πλαίσιο, η Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης του ΥΠΠΟΑ συνεργάζεται στενά με το Υπουργείο Τουρισμού και το ΥΠΕΞ (B2 Δ/ση), για να προωθήσει την πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία και την ενεργή συμμετοχή σε προγράμματα της Μακροπεριφέρειας τόσο των πολιτιστικών φορέων όσο και των Υπηρεσιών του ΥΠΠΟΑ. Τέλος, μια πρόκληση είναι η ενίσχυση των διακρατικών συνεργασιών με την περαιτέρω ενίσχυση των εκτελεστικών προγραμμάτων επί των Μορφωτικών και Πολιτιστικών συμφωνιών, καθώς και η υπογραφή νέων σχετικών συμφωνιών με χώρες ιδιαίτερου ενδιαφέροντος τόσο για την Ελλάδα όσο και την Ε.Ε. (π.χ. Αραβικές χώρες και χώρες της υπο -Σαχάριας Αφρικής).»

3) Το Ε.Ι.Π. είναι ο κατεξοχήν αρμόδιος φορέας για την άσκηση της ελληνικής πολιτιστικής διπλωματίας. Ωστόσο, στο Δ.Σ. του Ε.Ι.Π. δε συμμετέχει κάποιος εκπρόσωπος από τη Δ/ση Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να συνδέεται το ΥΠΠΟΑ με το Ε.Ι.Π. Πείτε μας, αν θέλετε, λίγα λόγια για το ρόλο του Ε.Ι.Π. στη στρατηγική της Ε.Ε. για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις.

«Σκοπός του Ε.Ι.Π. είναι η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και η διάδοση του Ελληνικού Πολιτισμού στο εξωτερικό, μέσω των Παρατημάτων και των Εστιών, που διατηρεί το Ίδρυμα σε αρκετές πρωτεύουσες του εξωτερικού. Το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού είναι επικεφαλής και συντονιστής του Ελληνικού Εθνικού Δικτύου του Ευρω-Μεσογειακού Ιδρύματος Anna Lindh για τον Διάλογο μεταξύ των Πολιτισμών. Η εποπτεία του Ε.Ι.Π. ασκείται βάσει νόμου από τη Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης του ΥΠΠΟΑ, λόγω της συνάφειας των αρμοδιοτήτων της Υπηρεσίας με τους σκοπούς του. Σημειώνεται ότι το Ε.Ι.Π. ανέλαβε αρμοδιότητες του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ), μετά την κατάργησή του το 2013. Το Τμήμα Διεθνών Σχέσεων της Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης του ΥΠΠΟΑ έχει σήμερα την αρμοδιότητα συνεργασίας με την Ε.Ι.Π. για την ετήσια επιχορήγηση του φορέα από τον τακτικό προϋπολογισμό του ΥΠΠΟΑ. Ως εκ τούτου, διατηρεί συνεχή επαφή με τους αρμόδιους του εν λόγω φορέα, ενημερώνεται για τυχόν δράσεις ενδιαφέροντος και παρακολουθεί τόσο τη σύσταση του Δ.Σ όσο και τις δράσεις με βάση τη συνάφειά τους με τους καταστατικούς σκοπούς του Ιδρύματος.»

Β) Συνέντευξη με την κ. Ειρήνη Κομνηνού, Προϊσταμένη του Τμήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης της Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΥΠΠΟΑ

1) Το Τμήμα Ευρωπαϊκής Ένωσης της Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης του ΥΠΠΟΑ λειτουργεί ταυτόχρονα και ως το Creative Europe Desk της Ελλάδας. Ποια είναι η διεθνής διάσταση του Προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» και πώς προωθούνται διεθνώς - μέσω του Προγράμματος - οι ελληνικές πολιτιστικές δράσεις;

«Το Πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» προσφέρει ένα από αποτέλεσμα διακρατικών συνεργασιών, στο επίπεδο του πολίτη. Μέσω του Προγράμματος, η Ελλάδα προβάλλει τους καλλιτέχνες και τα παράγωγα της καλλιτεχνικής τους δράσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι κάποια πρωτότυπη και επιτυχημένη πολιτιστική δράση της Ελλάδας μπορεί να λειτουργήσει ως καλή πρακτική και να εφαρμοσθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ταυτόχρονα, το Πρόγραμμα φέρνει κοντά τους πολιτιστικούς φορείς και οργανισμούς από διάφορες χώρες, ενισχύοντας τις διακρατικές συνεργασίες, τη συμμετοχή σε διακρατικά projects και την πολιτιστική συνδημιουργία. Με αυτόν τον τρόπο, η Ε.Ε., μέσω του πολιτισμού της, προσπαθεί να διακριθεί διεθνώς στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της συνακόλουθης πολιτιστικής - και όχι μόνο - ομογενοποίησης. Η διεθνής διάσταση του Προγράμματος, λοιπόν, έγκειται στην εξωστρέφεια των πολιτιστικών και δημιουργικών φορέων, που συμμετέχουν και στην αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, για την προώθηση των δράσεων και τη διάδοση των αποτελεσμάτων. Η Ελλάδα, μέσω της ψηφιοποίησης, την οποία έχει και βασική προτεραιότητα το Πρόγραμμα Δημιουργική Ευρώπη, προβάλλεται διεθνώς, καθώς οι δράσεις της, που αποτελούν και ευρωπαϊκές δράσεις, προβάλλονται και προωθούνται στις περίπου 40 χώρες του Προγράμματος, συμπεριλαμβανομένων και των 27 κρατών-μελών της Ε.Ε.»

2) Το Τμήμα Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκπροσωπώντας τη χώρα μας, συμμετέχει στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα σε θέματα του πολιτισμού. Πείτε μας λίγα λόγια, αν θέλετε, για τον τρόπο συμμετοχής σας στις διάφορες ομάδες εργασίας για τον πολιτισμό, ιδίως στο πλαίσιο των Επιτροπών Πολιτισμού.

«Το Τμήμα Ευρωπαϊκής Ένωσης συμβάλλει στην ενεργό συμμετοχή του Υπουργείου για τη διαμόρφωση των ευρωπαϊκών πολιτικών στον τομέα του πολιτισμού. Προς τούτο, συνεργάζεται στενά με τις υπόλοιπες Διευθύνσεις και Τμήματα του Υπουργείου, καθώς και την πολιτική ηγεσία. Ο ρόλος του Τμήματος είναι συντονιστικός, καθώς αρμοδιότητά του είναι να ενημερώνει τις άλλες υπηρεσιακές μονάδες του Υπουργείου για τις ευρωπαϊκές εξελίξεις και πολιτικές στον τομέα του πολιτισμού, ειδικά αν άπτονται του αντικειμένου τους. Εκτός από τη διάχυση της πληροφορίας από τις Βρυξέλλες, το Τμήμα παρέχει και ανατροφοδότηση στην Ε.Ε., από τη χώρα μας, όσον αφορά στοιχεία και δράσεις. Επιπλέον, εκπρόσωπος του ΥΠΠΟΑ, που συνήθως προτείνεται από το Τμήμα μας αλλά ορίζεται από την πολιτική ηγεσία, συμμετέχει στο

Συμβούλιο Πολιτιστικών Υποθέσεων/CAC. Αν ο ορισμένος εκπρόσωπος δεν μπορεί να παραστεί, η εκπροσώπηση γίνεται από τη Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία στις Βρυξέλλες. Ομοίως, εκπρόσωπος του Τμήματος παρίσταται, εκπροσωπώντας την Ελλάδα, στις Συναντήσεις/Συνέδρια/πολλαπλές Επιτροπές, στο πλαίσιο των Προεδριών του Συμβουλίου της Ε.Ε., όπου συναντώνται ανώτεροι αξιωματούχοι, για να συζητήσουν πολιτιστικά θέματα.»

3) Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο έχει αναγνωρισθεί η δημόσια αξία του πολιτισμού μέσα από την προοπτική των διεθνών σχέσεων. Θεωρείτε ότι και στην πράξη η Ε.Ε έχει προχωρήσει σε σημαντικές πρωτοβουλίες σε σχέση με τις εξωτερικές πολιτιστικές τις σχέσεις α) μέσα από την πολιτιστική συνεργασία με τρίτες χώρες και β) μέσα από τις επί μέρους αποφάσεις/δράσεις των θεσμικών της οργάνων;

«Είναι γεγονός ότι ο πολιτισμός πλέον έχει εισαχθεί οριζοντίως σε όλες τις ευρωπαϊκές πολιτικές. Τα διάφορα ψηφίσματα, όπως π.χ. το σχετικό Ψήφισμα σε σχέση με την πολιτιστική διάσταση των εξωτερικών δράσεων της Ε.Ε., η υιοθέτηση της ευρωπαϊκής ατζέντας για τον πολιτισμό, η κοινή Ανακοίνωση της Επιτροπής και της Υπατης Εκπροσώπου το 2016, προς μια στρατηγική της Ε.Ε. για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις και τα Συμπεράσματα του Συμβουλίου Υπουργών το 2017 για μια στρατηγική προσέγγιση της Ε.Ε., όσον αφορά τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, θέτουν τις βάσεις, ώστε οι διάφορες πρωτοβουλίες να εφαρμοσθούν στην πράξη μέσω της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης. Ωστόσο, θεωρώ ότι οι πρωτοβουλίες της Ε.Ε. κινούνται σε θεωρητικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να μην είναι εμφανής η επίδρασή τους ακόμη, τουλάχιστον σε εθνικό επίπεδο, όχι μόνο για την περίπτωση της Ελλάδας, αλλά και για τις άλλες χώρες. Είναι πιο εμφανής η πολιτιστική δράση μεμονωμένων ευρωπαϊκών χωρών, παρά της Ε.Ε., εν συνόλω, σε διεθνές επίπεδο. Ένας λόγος είναι ότι ο πολιτισμός δεν ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ε.Ε. Σε σχέση με τις τρίτες χώρες, δηλαδή τις χώρες εκτός Ε.Ε., θα μπορούσαν να αναληφθούν πιο απτές δράσεις. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, το Πρόγραμμα Δημιουργική Ευρώπη να χρηματοδοτεί δράσεις σε τρίτες χώρες με μεγαλύτερα ποσοστά χρηματοδότησης ή με εξειδικευμένες πολιτικές, εξ ολοκλήρου χρηματοδοτούμενες από το Πρόγραμμα. Οι καλές πρακτικές, που προκύπτουν από τα projects, θα μπορούσαν να υλοποιούνται και να προωθούνται σε χώρες εκτός Ε.Ε., μέσω άλλου ειδικού κονδυλίου. Κλείνοντας, αυτό που θα ήθελα να τονίσω είναι ότι μόλις τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να εφαρμόζεται η τεκμηριωμένη

πολιτική στον πολιτισμό σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το έτος 2019, η Eurostat εξέδωσε μια έκδοση για τα cultural statistics. Ωστόσο, στην Ελλάδα, ακόμη και σήμερα, δεν καταγράφουμε με συστηματικό τρόπο στοιχεία για τον πολιτισμό, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να μην εμφανίζεται στις διάφορες διεθνείς κατατάξεις και επομένως διερωτάται κανείς πώς μπορεί να ασκηθεί από τη χώρα μας επιτυχώς πολιτιστική διπλωματία...»

4) Ποιος κατά τη γνώμη σας είναι ο ρόλος των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων της Ένωσης στη μετά-Covid 19 εποχή και εν μέσω της σημερινής διεθνούς ενεργειακής και οικονομικής κρίσης;

«Αδιαμφισβήτητα, λόγω της πανδημίας, επλήγη ο πολιτιστικός τομέας σε όλα τα επίπεδα. Ωστόσο, την ίδια στιγμή φάνηκε η δυναμική του και η ανάγκη ψηφιοποίησης του πολιτιστικού αποθέματος, με σκοπό τη συντήρηση και προώθησή του. Η Ε.Ε. προσπάθησε να αναρρώσει από τις πληγές που άφησε και αφήνει η πανδημία, καθώς και να βοηθήσει τον πολιτιστικό τομέα να διεθνοποιηθεί μέσω της ψηφιοποίησης. Η ψηφιοποίηση είναι το κλειδί για την περαιτέρω διεθνοποίηση του ευρωπαϊκού πολιτιστικού αποθέματος. Έτσι θα μπορούσε ο πολιτιστικός τομέας να γίνει ανταγωνιστικός σε διεθνές επίπεδο. Για παράδειγμα, στον τομέα των οπτικοακουστικών μέσων, όσο δύσκολο κι αν είναι η Ε.Ε. να ανταγωνισθεί το Hollywood, αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί καλύτερα μέσω της χρηματοδότησης ευρωπαϊκών συμπαραγωγών, ώστε να βρουν το δρόμο τους στη συνέχεια προς τις διεθνείς αγορές.»

Γ) Συνέντευξη με την κ. Άντα Καλογήρου, Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού της Εφαρμογής (ΕΥΣΕ), Μονάδα Γ' Παρακολούθησης & Συντονισμού των Τομεακών Προγραμμάτων και Εφαρμογής Τομεακών Πολιτικών ΕΣΠΑ, Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, Εθνική Αρχή Συντονισμού ΕΣΠΑ

1) Στο Γ' ΚΠΣ η ύπαρξη διακριτού Επιχειρησιακού Προγράμματος για τον πολιτισμό διασφάλιζε τους αναγκαίους πόρους για την εκτέλεση έργων υποδομής σε αρχαιολογικούς χώρους και για την υποστήριξη εκδηλώσεων σύγχρονου πολιτισμού. Αντιθέτως, στις επόμενες προγραμματικές περιόδους 2007-2013 και 2014-2020, δεν υπήρξε διακριτό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για τον πολιτισμό. Θεωρείτε ότι η

διεκδίκηση των πόρων για τον πολιτισμό πλέον από τα Τομεακά και Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα έχει διευκολύνει την εξωστρέφεια των πολιτιστικών φορέων της Ελλάδας σε σχέση με το παρελθόν;

«Στο Γ' ΚΠΣ 2000-2006 ήταν η πρώτη φορά που ο πολιτισμός ήταν αυτοτελής τομέας και υπήρχε διακριτό πρόγραμμα. Τα έργα, που εντάχθηκαν στο διακριτό πρόγραμμα του πολιτισμού, ήταν αξίας 1,1 δις ευρώ, συμπεριλαμβανομένων και των πόρων από τα περιφερειακά και τομεακά προγράμματα, που μπόρεσαν να αξιοποιηθούν για τον πολιτισμό. Οι στόχοι ήταν η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και του σύγχρονου πολιτισμού. Έγιναν σημαντικά έργα και στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη και στην περιφέρεια. Για παράδειγμα, ανάμεσα στα έργα ήταν η αποκατάσταση και ο εξοπλισμός του Εθνικού Θεάτρου, η δημιουργία της Ταινιοθήκης, ενώ χρηματοδοτήθηκε το Ίδρυμα Κακογιάννη, η πρώτη Biennale σύγχρονης τέχνης στη Θεσσαλονίκη, το Μουσείο Γαίτη στην Ίο και το Διεθνές Φεστιβάλ ταινιών και βίντεο μικρού μήκους στη Δράμα. Ωστόσο, από το τέλος του Γ' ΚΠΣ δεν υπήρχε πλέον διακριτό πρόγραμμα για τον πολιτισμό. Στο ΕΣΠΑ 2007-2013 υπήρχαν κωδικοί για την ανάπτυξη της πολιτιστικής υποδομής, για τη βελτίωση των πολιτιστικών υπηρεσιών και για τον σύγχρονο πολιτισμό. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ήταν η αποκατάσταση του Ακροπόλ Παλλάς και η χρηματοδότηση της μελέτης, κατασκευής και του εξοπλισμού του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονου Τέχνης, αλλά και της Biennale της Αθήνας. Παρά το ότι οι διατιθέμενοι πόροι του ΕΣΠΑ 2007-2013 δεν ήταν του μεγέθους του ΚΠΣ 2000-2006, συνολικά διατέθηκαν περίπου 666.000.000 ευρώ για το ΕΣΠΑ 2007-2013. Αν λάβουμε υπόψη ότι δεν υπήρχε ξεχωριστό πρόγραμμα, είναι σημαντική η προσπάθεια χρηματοδότησης έργων στην Αθήνα και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Το ΕΣΠΑ 2014-2020 δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα, όμως περίπου 300 έργα έχουν αναληφθεί με τα επιχειρησιακά τομεακά και περιφερειακά προγράμματα. Συνολικά, παρατηρούμε ότι οι ευρωπαϊκοί πόροι έχουν συμβάλει στη δημιουργία νέων υποδομών, στην αποκατάσταση υποδομών για νέα χρήση, έχουν αναπτυξιακό χαρακτήρα και έχουν διευκολύνει την εξωστρέφεια, καθώς ενισχύονται οι συνεργασίες με φεστιβάλ, εικαστικά γεγονότα και εκθέσεις. Στο ΕΣΠΑ 2014-2020 καλούνται οι υπηρεσίες του ΥΠΠΟΑ και ιδίως η Διεύθυνση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς να λειτουργήσουν μέσω εταιρικών σχημάτων για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις, που υπάρχουν στον τομέα του πολιτισμού και του τουρισμού, για να βρουν κοινές λύσεις στα κοινά προβλήματα».

2) Έχουν ήδη αρχίσει να δρομολογούνται έργα για τον πολιτισμό μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας. Κατά την άποψή σας, είναι επαρκείς οι δράσεις, που σχεδιάζονται για την προώθηση του σύγχρονου πολιτισμού μας στο εξωτερικό;

«Η διαχείριση του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας γίνεται από το Υπουργείο Οικονομικών. Με τον νέο νόμο, προβλέπεται η δημιουργία καινούριας μονάδας, που θα συνδέει το Ταμείο Ανάκαμψης και το ΕΣΠΑ, ώστε να μην υπάρχουν επικαλύψεις. Οι εντάξεις στο Ταμείο Ανάκαμψης αφορούν κυρίως έργα για την πολιτιστική κληρονομιά, όπου οι ανάγκες είναι μεγάλες και λόγω της κλιματικής αλλαγής. Από αναφορές στα media, το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας έχει προγραμματίσει δράσεις 250.000.000 ευρώ, που αφορούν τον σύγχρονο πολιτισμό. Ένα έργο, που έχει ήδη σχεδιασθεί, είναι η πολιτιστική συνταγογράφηση, που έχει στόχο την προαγωγή της ψυχικής υγείας και ευεξίας μέσα από την τέχνη, δίνοντας έμφαση σε ευάλωτες ομάδες. Ένα άλλο έργο είναι η αναβίωση και η ανάδειξη της χειροτεχνίας, ώστε να διασωθεί ο πλούτος της χειροτεχνίας, για να γίνει πηγή έμπνευσης και να συνδεθεί με το design και τον σχεδιασμό μόδας. Είναι ένα καινοτόμο πρόγραμμα, που δίνει δυνατότητες απασχολησιμότητας. Ένας επιπλέον στόχος είναι να ενισχυθεί η ασημένια οικονομία, μέσω του πολιτιστικού τουρισμού, που στοχεύει στην τρίτη ηλικία. Η ασημένια οικονομία συνδέεται με τις δημιουργικές βιομηχανίες και τον βιωματικό τουρισμό, π.χ. παρακολούθηση των εκθέσεων, σεμιναρίων, γαστρονομικές διαδρομές και αξιοποιεί τις νέες τεχνολογίες.»

3) Κατά τη γνώμη σας, ασκείται από τη χώρα μας μια συντονισμένη και μακροπρόθεσμη στρατηγική εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής, που να αξιοποιεί ισότιμα την πολιτιστική κληρονομιά και το σύγχρονο πολιτιστικό δυναμικό;

«Ένα γενικότερο πρόβλημα, που ομολογουμένως υπάρχει, είναι η έλλειψη μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής. Η εξωτερική πολιτιστική πολιτική έχει συζητηθεί σε θεωρητικό επίπεδο, αλλά δεν έχει ουσιαστικά υλοποιηθεί. Δεν έχουν τεθεί υπό ευρεία διαβούλευση οι άξονες μιας μακρόπνοης στρατηγικής, που να συμπεριλαμβάνει και το Υπουργείο Τουρισμού και να υπάρχει και ένα συντονιστικό κυβερνητικό όργανο, που να παρακολουθεί αυτή την στρατηγική. Έχουν γίνει βήματα, ώστε να υπάρχει ισορροπία μεταξύ του σύγχρονου πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά δεν υπάρχει

μια συνοχή στα μηνύματα, που θέλουμε να δώσουμε για τη σύγχρονη πολιτιστική παραγωγή και δημιουργία. Χρειάζεται μια στρατηγική, ώστε να μην είναι αποσπασματικές οι πρωτοβουλίες και οι δράσεις και να συνεργάζονται τα Υπουργεία. Δεν είναι ξεκάθαρη η εικόνα της χώρας μας για τον σύγχρονο πολιτισμό. Οι πρεσβείες μας διενεργούν δράσεις στο εξωτερικό, αλλά δεν υπάρχει μια κεντρική κατεύθυνση και συντονισμός. Τα mega events, π.χ. οι Ολυμπιακοί Αγώνες, προέβαλαν τη χώρα μας και αποτέλεσαν μια σημαντική ευκαιρία, που όμως παρέμεινε ανεκμετάλλευτη. Επειδή η Ελλάδα έχει γεωστρατηγικό ρόλο στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο, θα πρέπει να δώσει το στίγμα της για το σύγχρονο πολιτιστικό στερέωμα, να δώσει έμφαση σε κάποιους τομείς περισσότερο και να αξιοποιεί τις νέες τεχνολογίες ακόμα πιο πολύ, που ακόμα παραμένουν ανεκμετάλλευτες. Ο θεατής δεν είναι παθητικός δέκτης αλλά συμμετέχει διαδραστικά στα πολιτιστικά δρώμενα. Ακολουθείται η τομεακή προσέγγιση στη χώρα μας, π.χ. κινηματογράφος, βιβλίο κλπ., που όμως τη σημερινή εποχή τα όρια πλέον σχετικοποιούνται. Η Ελλάδα χρειάζεται να παρακολουθήσει αυτήν την τάση, που μοιραία επηρεάζει και το περιεχόμενο της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας.»

Δ) Συνέντευξη με την κ. Κουζηνιά Κατραμάδου, Εμπ. Πρεσβευτή Σύμβουλο Α΄-Γ' Γενική Διεύθυνση Ε.Ε., Υπουργείο Εξωτερικών

1) Στην Ελλάδα, συντονιστικό ρόλο στο πεδίο της πολιτιστικής διπλωματίας έχει το Υπουργείο Εξωτερικών και η Δ/ση Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων. Υπάρχει μια στρατηγική ατζέντα και ένα συγκεκριμένο όραμα για το ρόλο του πολιτισμού στις διεθνείς σχέσεις της Ελλάδας και αν ναι, τι περιλαμβάνει;

«Έχω πλέον αναλάβει συντονιστικό ρόλο στην Γ' Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Πολιτικών και δεν χειρίζομαι θέματα καθημερινής πολιτιστικής διπλωματίας. Στα 15 χρόνια που είχα τον τομέα στην Γ2 (τοτε Γ3) Διεύθυνση Εσωτερικής Αγοράς και άλλων Ευρωπαϊκών Πολιτικών - τα ευρωπαϊκά δεν ανήκαν στην αρμοδιότητα της Διεύθυνσης Μορφωτικών- προσπάθησα να θέσω τις βάσεις μιας συντονισμένης πολιτιστικής διπλωματίας στα πλαίσια της Ε.Ε., με κυριότερο επίτευγμα την συμμετοχή του ΥΠΕΞ στο EUNIC ως μόνιμου μέλους, εκ παραλλήλου με το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού. Το ευρωπαϊκό αυτό δίκτυο, που έχει ως μέλη ΥΠΕΞ και ΥΠΠΟ χωρών Ε.Ε., καθώς και τα πολιτιστικά τους ιδρύματα, αποτελεί τον εκτελεστικό βραχίονα της Ε.Ε στην Εξωτερική Πολιτιστική της Πολιτική. Προωθήσαμε επίσης την ένταξη των πρεσβειών και

προξενείων μας στους πυρήνες του δικτύου παγκοσμίως. Η συμμετοχή στο εν λόγω δίκτυο μας επέτρεψε να έχουμε ενεργό ρόλο στην χάραξη και υλοποίηση των πολιτιστικών πολιτικών και δράσεων της Ε.Ε. ανά τον κόσμο και να προωθήσουμε παράλληλα την ελληνική πολιτιστική ταυτότητα. Για παράδειγμα, στο πλαίσιο του πυρήνα EUNIC Αθηνών, όπου συμμετείχα ως εκπρόσωπος ΥΠΕΞ (διότι πολιτιστική διπλωματία πρέπει να ασκείται και εντός συνόρων προς τους αλλοδαπούς που ζουν εδώ), ετοίμασα την τριετή τους στρατηγική (2016-2018) με θέμα την πολιτιστική ενσωμάτωση των προσφύγων και μεταναστών *The Culture of Integration* που εγκρίθηκε από το EUNIC global και λάβαμε χρηματοδότηση για την υλοποίηση 5 δράσεων, μεταξύ των οποίων δημιουργία ντοκιμαντέρ από παιδιά μεταναστών με θέμα την μετανάστευση, βιβλιοθήκη και ανάγνωση παραμυθιών σε κέντρα προσφύγων, πολυπολιτισμική μουσική βραδιά στην Μυτιλήνη με συμμετοχή και τραγουδιστών και μουσικών προσφύγων κ.α. Συμμετείχα επίσης ενεργά στο πρόγραμμα για την παρουσίαση με μικρά βίντεο των ευρωπαϊκών αξιών στους πρόσφυγες και κυρίως τις γυναίκες, για τις ανάγκες του οποίου μας βοήθησε το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Οι δράσεις παρουσιάστηκαν στο Αμερικανικό Κολλέγιο, που μας παρείχε δωρεάν τους χώρους του και έγινε σχετική ημερίδα για την πολιτιστική προσέγγιση προσφύγων και μεταναστών. Πέραν αυτού, έχουν καθιερωθεί από την εκάστοτε Προεδρία Συμβουλίου Ε.Ε. συναντήσεις ανωτάτων αξιωματούχων κρατών μελών με θέμα την προώθηση του πολιτισμού στις εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ, στις οποίες συμμετείχα ως εκπρόσωπος Ελλάδας. Σήμερα εξ όσων γνωρίζω δεν υπάρχει ορισμένος εκπρόσωπος, συμμετέχει όμως εκπρόσωπος του ΥΠΠΟ».

2) Εκτός όμως από το Υπουργείο Εξωτερικών, το ΥΠΠΟΑ έχει υπό την εποπτεία του το σύνολο των πολιτιστικών φορέων της χώρας μας και επιστατεί ενός ευρύτερου δικτύου πολιτιστικών φορέων, ενώ και το Υπουργείο Παιδείας έχει ως αρμοδιότητα την υποστήριξη της ελληνικής γλώσσας στο εξωτερικό. Θεωρείτε ότι το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο μπορεί να συνεισφέρει στην αποτελεσματική άσκηση της ελληνικής πολιτιστικής εξωτερικής πολιτικής;

«Το πλαίσιο δεν επαρκεί διότι το ΥΠΠΟΑ δεν έχει εμπειρία στις εξωτερικές πολιτιστικές σχέσεις, ενώ το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, που θα μπορούσε να συνεισφέρει, έχει ελάχιστα παραρτήματα και εστιάζει κυρίως στην εκπαίδευση. Έχω

κάνει αναλυτική εισήγηση στο παρελθόν για την αναβάθμιση της συμμετοχής του ΥΠΠΟΑ στην υλοποίηση της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής. Επίσης, εκ παραλλήλου με συναδέλφους της Διεύθυνσης Μορφωτικών, έχουμε εισηγηθεί στο παρελθόν την επιστροφή του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού στο ΥΠΕΞ, όπου ήταν εξ αρχής η λειτουργική του θέση. Για την σκοπιμότητα της επιστροφής και αναβάθμισής του, καθώς και την διασφάλιση στοχευμένης χρηματοδότησής του έχω κάνει σχετική εισήγηση στο παρελθόν. Επισημαίνεται ότι την χάραξη της πολιτικής πρέπει να την έχει το ΥΠΕΞ, η υλοποίηση μόνον αφορά στο ΥΠΠΟΑ. Δυστυχώς αυτά τα δύο συχνά μπερδεύουν τους αρμόδιους φορείς, με αποτέλεσμα την αδράνεια».

Ε) Συνέντευξη με τον κ. Δημήτρη Μπούρα, Υπεύθυνο του Γραφείου Τύπου του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου

1) Ποιος είναι ο ρόλος του κινηματογράφου στην ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική κατά τη γνώμη σας;

«Ο ρόλος του κινηματογράφου και γενικότερα του πολιτισμού είναι πολύ σημαντικός για την ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική. Ένα σημαντικό μέρος της διπλωματίας περνάει από τον κινηματογράφο. Ο κινηματογράφος βοηθάει τη διείσδυση ενός δυτικού αφηγήματος για το lifestyle. Η Ε.Ε. μπορεί να τοποθετηθεί στον παγκόσμιο χάρτη, αν έχει εξωστρεφή πολιτιστική βιομηχανία. Προσωπικά θεωρώ ότι από τη δεκαετία του '90 και μετά έχει εξωστρεφή τάση. Η Γαλλία και το γαλλικό αφήγημα διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην εξωστρεφή αυτή τάση. Η Γαλλία είχε συγκεκριμένη στρατηγική, ανέκαθεν ασκούσε διεθνή πολιτική μέσω του οπτικοακουστικού τομέα και ας μη ξεχνάμε ότι είναι η μεγαλύτερη πολιτιστική βιομηχανία της Ε.Ε. Ο ευρωπαϊκός κινηματογράφος αναδεικνύει την πολυπολιτισμικότητα της Ένωσης και γίνονται πλέον συμπαραγωγές μεταξύ των κρατών. Είναι σημαντικό να τονισθεί ότι η Γαλλία μετά την ανάληψη της Προεδρίας τον Ιανουάριο του 2022 έχει ήδη επαναφέρει ζητήματα, που σχετίζονται με τον ευρωπαϊκό κινηματογράφο, όσον αφορά την σχέση του με τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις και την έκρηξη της πλατφόρμας. Στόχος πλέον της Ε.Ε. είναι η διεύρυνση της διεθνούς αγοράς για τον ευρωπαϊκό κινηματογράφο, όμως με ταυτόχρονη αξιοποίηση των εθνικών γλωσσών, ώστε να είναι μεγαλύτερη η προβολή και η διείσδυση του ευρωπαϊκού πολιτισμού σε τρίτες χώρες. Παλαιότερα δεν υπήρχε αυτή η δυναμική».

2. Μπορεί ο ελληνικός κινηματογράφος να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη χάραξη/εφαρμογή της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις; Πείτε μας, αν θέλετε, λίγα λόγια για το ρόλο των συμπαραγωγών/συνεργασιών.

«Στο Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου έχουμε την πεποίθηση - και αυτό αντανακλάται και στην πολιτική μας - ότι δε νοείται ελληνική κινηματογραφία ξεκομμένη από το ευρωπαϊκό σινεμά. Όλη η ευρωπαϊκή πολιτική για τον κινηματογράφο, που περιέγραψα στην προηγούμενη απάντησή μου, είναι εξόχως διευκολυντική για την περίπτωση της Ελλάδας. Η πολιτική μας στο Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου στηρίζεται στη λογική ότι χρειάζεται να διευρύνουμε σαν χώρα την παραγωγική βάση μας στον τομέα του κινηματογράφου, αξιοποιώντας πλήρως το ευρωπαϊκό πλαίσιο, ώστε να γίνει πιο ανταγωνιστικός και εξωστρεφής ο κλάδος μέσα από την ενίσχυση της κινηματογραφικής μας παραγωγής. Ο ελληνικός κινηματογράφος μπορεί να συμβάλλει στη χάραξη της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις. Ένας τρόπος είναι μέσω της αξιοποίησης χρηματοδοτικών εργαλείων, όπως είναι το υποπρόγραμμα Media του Προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη», που εμείς στο Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου προωθούμε ως επίσημος φορέας, στηρίζοντας την ανάπτυξη και τη διανομή ταινιών και οπτικοακουστικών έργων με διεθνή απήχηση. Ένας άλλος τρόπος είναι μέσα από τις συμπαραγωγές, ως μια στρατηγική ανάπτυξης ακροατηρίου. Ενδεικτικά να αναφέρω το Ελληνογαλλικό Ταμείο συμπαραγωγών και την υπογραφή ελληνογαλλικής διμερούς συμφωνίας μεταξύ του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου και του Εθνικού Κέντρου Κινηματογράφου της Γαλλίας, στις 19 Μαΐου 2014, ημέρα προβολής της ταινίας « XENIA » του Πάνου Χ. Κούτρα, που αποτελεί ελληνογαλλική συμπαραγωγή και διαγωνίστηκε στις Κάννες. Θα ήθελα επίσης να αναφέρω την επικαιροποιημένη Σύμβαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τις κινηματογραφικές συμπαραγωγές, η οποία επικυρώθηκε από την ελληνική βουλή στις 13 Ιανουαρίου 2022 και αποτελεί ένα καλό πλαίσιο για τις κινηματογραφικές συνεργασίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Επίσης, στο Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου έχουμε δημιουργήσει συνέργειες με το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, ώστε τα 5 καλύτερα projects σεναρίου, που θα προκύψουν, να μπορούν να διαγωνιστούν στο Φεστιβάλ Καννών, ώστε να βρουν διεθνείς παραγωγούς. Τέλος, ένα από τα προγράμματά μας λέγεται Πρόγραμμα Μειοψηφικής Συμπαραγωγής. Η ταινία μπορεί να είναι ξένη, ο παραγωγός να είναι ξένος και να έχει μειοψηφικό ποσοστό η Ελλάδα

και το Κέντρο Ελληνικού Κινηματογράφου, με σκοπό να δοθεί πρόσβαση σε Έλληνες παραγωγούς σε μεγάλες αγορές και να μπορέσει στο μέλλον ο Έλληνας να είναι πλειοψηφικός παραγωγός στις διεθνείς αγορές με μεγαλύτερη ευκολία. Τη σημερινή εποχή δε μπορούν να γίνουν ταινίες χωρίς συνεργασίες και ο ελληνικός κινηματογράφος, αξιοποιώντας το ευρωπαϊκό πλαίσιο, μπορεί να γίνει ο πρεσβευτής της Ελλάδας στο εξωτερικό.»

3. Θεωρείτε ότι η πανδημία έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στον οπτικοακουστικό τομέα στη χώρα μας;

«Η πανδημία λειτούργησε ως καταλύτης για τον ψηφιακό μετασχηματισμό του οπτικοακουστικού τομέα στη χώρα μας. Το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου έχει ψηλά στην ατζέντα του την ανάπτυξη του κοινού, εστιάζοντας στη νέα γενιά. Η τάση ψηφιοποίησης υπήρχε και πριν την πανδημία. Ωστόσο, η πανδημία έφερε στο προσκήνιο την έννοια της πλατφόρμας και έναν νέο τρόπο διανομής. Η νέα τάση δίνει βήμα σε σειρές-ταινίες από διάφορες χώρες, ακόμα και στις μικρές χώρες και επίσης, την ευκαιρία να ακούγονται οι εθνικές γλώσσες. Υπάρχει διαβούλευση αυτή την περίοδο στην Ε.Ε., ώστε να δημιουργηθούν ευρωπαϊκές πλατφόρμες τύπου Netflix. Είναι σύνθετη η νέα πραγματικότητα και χρειάζεται προσοχή, ώστε να μην χαθεί η αισθητική του κινηματογράφου. Η ψηφιοποίηση δίνει την ευκαιρία, αφενός για τη διάσωση του καταγεγραμμένου υλικού, αφετέρου για το rebranding του ελληνικού κινηματογράφου και τη διεύρυνση κοινού. Με την ψηφιοποίηση μετασχηματίζεται και το πολιτιστικό περιεχόμενο. Στην Ελλάδα και ειδικά εμείς στο Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου παρακολουθούμε αυτές τις εξελίξεις και βλέπουμε σταδιακά ότι αρχίζουν και στη χώρα μας να δημιουργούνται πλατφόρμες.»

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ
ΙΩΝΕΥ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Σ.Δ.Δ.Α.)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος

τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr